

Justitieutskottets betänkande 2022/23:JuU13

Kriminalvårdsfrågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkanden om kriminalvårdsfrågor, bl.a. med hänvisning till pågående utredningsarbete. Motionsyrkandena handlar bl.a. om återfallsförebyggande arbete, Kriminalvårdens kapacitet och villkorlig frigivning.

I betänkandet finns 21 reservationer (S, SD, V, C).

Behandlade förslag

Cirka 40 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	7
Utskottets överväganden	8
Återfallsförebyggande arbete	8
Verkställighet av fängelsestraff	19
Tiden i anstalt	24
Kriminalvårdens behandlingsprogram	31
Rymningar	37
Kriminalvårdens organisation och kapacitet	42
Överförande av straffverkställighet	47
Villkorlig frigivning m.m.	53
Statistik	63
Reservationer	65
1. Kriminalvårdens brottsförebyggande arbete, punkt 1 (C)	65
2. Avhopparverksamhet, punkt 2 (S, V)	65
3. Utökad verksamhet med narkotikahundar, punkt 3 (SD)	66
4. Tiden mellan dom och verkställighet, punkt 4 (C)	66
5. Uppskov med verkställighet, punkt 5 (SD)	67
6. Personer som inte inställer sig för verkställighet, punkt 6 (SD)	67
7. Utökad möjlighet att förbjuda oövervakade besök, punkt 7 (SD)	68
8. Rökförbud i anstalt, punkt 8 (SD)	68
9. Kamerabevakning i celler, punkt 9 (SD)	69
10. Andlig vård, punkt 10 (C)	69
11. Gps vid fängstransporter och permissioner, punkt 11 (C)	70
12. Obligatorisk undervisning för sexköpsdömda, punkt 13 (V)	71
13. Stärka forskningen om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott, punkt 14 (C)	71
14. Fler anstalts- och häktesplatser, punkt 18 (S, C)	72
15. Ägandeformer för Kriminalvårdens lokaler, punkt 19 (SD)	72
16. Begränsning av möjligheten till villkorlig frigivning, punkt 22 (S)	73
17. Konsekvenser vid misskötsamhet, punkt 23 (S)	73
18. Restriktioner efter avtjänat straff, punkt 24 (S)	74
19. Avlyssning och övervakning efter frigivning, punkt 25 (C)	74
20. Möjlighet för Kriminalvården att besluta om vistelse- förbud, punkt 26 (C)	75
21. Statistik om intagnas ursprung och nationalitet, punkt 29 (SD)	75
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	77
Motioner från allmänna motionstiden 2022/23	77

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Återfallsförebyggande arbete

1. Kriminalvårdens brottsförebyggande arbete

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 33 och

2022/23:1437 av Monica Haider och Tomas Eneroth (båda S).

Reservation 1 (C)

2. Avhopparverksamhet

Riksdagen avslår motion

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 21.

Reservation 2 (S, V)

3. Utökad verksamhet med narkotikahundar

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 5.

Reservation 3 (SD)

Verkställighet av fängelsestraff

4. Tiden mellan dom och verkställighet

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 15,

2022/23:883 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 25 och

2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 70.

Reservation 4 (C)

5. Uppskov med verkställighet

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 2.

Reservation 5 (SD)

6. Personer som inte inställer sig för verkställighet

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 3.

Reservation 6 (SD)

Tiden i anstalt

7. Utökad möjlighet att förbjuda oövervakade besök

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 4.

Reservation 7 (SD)

8. Rökförbud i anstalt

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 6.

Reservation 8 (SD)

9. Kamerabevakning i celler

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 8.

Reservation 9 (SD)

10. Andlig vård

Riksdagen avslår motion

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 34.

Reservation 10 (C)

11. Gps vid fångtransporter och permissioner

Riksdagen avslår motion

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 42.

Reservation 11 (C)

12. Samhällstjänst för intagna i anstalt

Riksdagen avslår motion

2022/23:553 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3.

Kriminalvårdens behandlingsprogram

13. Obligatorisk undervisning för sexköpsdömda

Riksdagen avslår motion

2022/23:1217 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 20.

Reservation 12 (V)

14. Stärka forskningen om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott

Riksdagen avslår motion

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 60.

Reservation 13 (C)

15. Program för personer som har begått sexualbrott mot barn

Riksdagen avslår motion

2022/23:600 av Marlène Lund Kopparklint (M) yrkandena 1–4.

16. Farmakologisk behandling

Riksdagen avslår motion

2022/23:588 av Marlène Lund Kopparklint (M).

*Rymningar***17. Kriminalisering av rymningar**

Riksdagen avslår motion

2022/23:553 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1.

*Kriminalvårdens organisation och kapacitet***18. Fler anstalts- och häktesplatser**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 35 och

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 68.

Reservation 14 (S, C)

19. Ägandeformer för Kriminalvårdens lokaler

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 15 (SD)

20. En ny anstalt i Åmål

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:779 av Johan Hultberg och Ann-Sofie Alm (båda M) och

2022/23:1108 av Magnus Jacobsson (KD).

*Överförande av straffverkställighet***21. Åtgärder för att öka antalet överföringar**

Riksdagen avslår motion

2022/23:77 av Ann-Sofie Lifvenhage (M).

*Villkorlig frigivning m.m.***22. Begränsning av möjligheten till villkorlig frigivning**

Riksdagen avslår motion

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 39.

Reservation 16 (S)

23. Konsekvenser vid misskötsamhet

Riksdagen avslår motion

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 41.

Reservation 17 (S)

24. Restriktioner efter avtjänat straff

Riksdagen avslår motion

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 61.

Reservation 18 (S)

25. Avlyssning och övervakning efter frigivning

Riksdagen avslår motion

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 36.

*Reservation 19 (C)***26. Möjlighet för Kriminalvården att besluta om vistelseförbud**

Riksdagen avslår motion

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 37.

*Reservation 20 (C)***27. Förvaring**

Riksdagen avslår motion

2022/23:600 av Marlène Lund Kopparklint (M) yrkande 5.

28. Alla skulder ska vara betalda före frigivning

Riksdagen avslår motion

2022/23:553 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4.

*Statistik***29. Statistik om intagnas ursprung och nationalitet**

Riksdagen avslår motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 9.

Reservation 21 (SD)

Stockholm den 13 april 2023

På justitieutskottets vägnar

Ardalan Shekarabi

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ardalan Shekarabi (S), Louise Meijer (M), Petter Löberg (S), Mikael Damsgaard (M), Anna Wallentheim (S), Katja Nyberg (SD), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Ulrika Liljeberg (C), Pontus Andersson (SD), Juno Blom (L), Mats Arkhem (SD), Sanna Backeskog (S), Fredrik Kärrholm (M), Lars Isacsson (S), Ingemar Kihlström (KD) och Malte Roos (MP).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ca 40 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23. Motionsyrkandena rör Kriminalvården och handlar om bl.a. återfallsförebyggande arbete, Kriminalvårdens kapacitet och villkorlig frigivning. Motionsyrkandena finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Återfallsförebyggande arbete

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om Kriminalvårdens brottsförebyggande arbete, avhopparverksamhet och utökad verksamhet med narkotikahundar.

Jämför reservation 1 (C), 2 (S, V) och 3 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 33 begär motionärerna att Kriminalvårdens arbete med utslussning och ansvar för att förebygga återfall i brott ska förbättras samt att samverkan mellan Kriminalvården och socialtjänsten vid utslussning efter en frihetsberövande påföljd ska bli bättre. Motionärerna anför att man måste förbättra bl.a. arbetet med att förstärka dömdas möjlighet att under verkställigheten knyta an till arbetsmarknaden samt arbetet för att förhindra att skulder uppstår under häktnings- och verkställighetstiden. Monica Haider och Tomas Eneroth (båda S) föreslår i motion 2022/23:1437 en översyn av hur det återfallsförebyggande arbetet fungerar. Motionärerna anför att det finns en liten grupp personer som har en historik av grova brott och hög återfallsrisk och att samverkan mellan olika aktörer behöver bli betydligt bättre för att förhindra att dessa personer återfaller i våldsbrottslighet när de lämnar en kriminalvårdsanstalt.

Ardalan Shekarabi m.fl. (S) anser i kommittémotion 2022/23:2139 yrkande 21 att den som vill lämna en kriminell livsstil ska få hjälp att göra det genom avhopparverksamhet. Motionärerna anför att det ofta krävs mycket omfattande insatser och att det är viktigt att samverkan mellan alla inblandade aktörer fungerar.

I kommittémotion 2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 5 begärs att verksamheten med narkotikahundar i kriminalvården ska utökas.

Bakgrund

Utslussning

I 11 kap. fängselagen (2010:610) finns bestämmelser om särskilda utslussningsåtgärder. Av 1 § framgår att en intagen, för att minska riskerna för att han eller hon återfaller i brott eller på annat sätt underlätta hans eller hennes anpassning till samhället, får beviljas tillstånd till vistelse utanför anstalt genom utslussningsåtgärderna frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägs hus och utökad frigång. Av 6 § framgår att ett tillstånd till en utslussningsåtgärd ska

förenas med de villkor som behövs för att syftet med åtgärden ska uppnås eller för att Kriminalvården ska kunna utöva nödvändig kontroll. Elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera meddelade villkor.

Av Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 (s. 56 f.) framgår att målet för intagna i säkerhetsklass 1 är att deras frigivning ska förberedas genom successiv placering i anstalter med lägre säkerhetsklass. Därför förekommer det normalt inte att intagna frigges med särskild utslussningsåtgärd från en anstalt i säkerhetsklass 1. Från en anstalt i säkerhetsklass 2 är det mer vanligt förekommande. I säkerhetsklass 3 är grundprincipen att frigivning genomförs med särskild utslussningsåtgärd. Även strafftiden har betydelse. Vid kortare strafftider kan det vara svårt att hinna med att förbereda för en placering i särskild utslussningsåtgärd.

Andelen frigivna med särskild utslussningsåtgärd från säkerhetsklass 2 och 3 med en strafftid på minst sex månader låg under 2022 på 38 procent, vilket var en liknande nivå som 2021. Kriminalvården har arbetat för att nå fler med utslussningsåtgärder i syfte att frigöra anstaltsplatser och säkerställa att klienten får sina behov tillgodosedda. Ett mål under 2022 var att öka tiden som intagna tillbringar i särskild utslussningsåtgärd med 15 procent. Ökningen blev 9 procent i snitt under året. Däremot ökade det successivt och målet uppnåddes sett till andra halvan av året.

Inslussningsprogram inom Kriminalvården

Regeringen beslutade i juni 2016 att ge en utredare i uppdrag att lämna förslag på en modell för lokal samverkan på individnivå för att förebygga återfall i brott (Ju2016/08506/KRIM). I mars 2017 redovisade utredningen, som antagit namnet Inslussningsutredningen, sin rapport Inslussning – en idéskiss (Ju 2016:E).

I april 2018 fick Kriminalvården i uppdrag från regeringen att förbereda och inrätta en försöksverksamhet med inslussningsprogram med utgångspunkt i Inslussningsutredningens förslag (Ju2018/02430/KRIM). Försöksverksamheten pågick mellan den 1 januari 2019 och den 30 juni 2020. I uppdraget ingick att identifiera och involvera relevanta aktörer för uppdragets genomförande, såsom kommuner, regioner, Arbetsförmedlingen, Kronofogdemyndigheten och organisationer i det civila samhället. I uppdraget ingick också att tillsammans med dessa aktörer sätta upp former och ramar för arbetet. Utgångspunkten var att så långt som möjligt utgå från de inblandade aktörernas kärnverksamhet, befintliga arbetssätt och samverkansformer.

I mars 2019 fick Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag av regeringen att utvärdera försöksverksamheten med inslussningsprogram. I Brås uppdrag ingick sammanfattningsvis att redovisa hur och i vilken omfattning försöksverksamheten bedrivits samt bedöma om Kriminalvården genom försöksverksamheten skapat förutsättningar för att minska klienters återfall i brott och bedriva inslussningsprogrammet nationellt samt skapat förutsättningar för ett långsiktigt och förbättrat inslussningsarbete. Uppdraget

redovisades i december 2020 i Brås rapport Samordnade insatser för klienter med villkorlig frigivning – utvärdering av Kriminalvårdens försöksverksamhet med inslussningsgrupper (2020:15).

Av rapporten framgår att endast 27 klienter sammanlagt ingått i inslussningsprogrammet i de tre kommuner där försöksverksamheten genomförts (s. 8). Av dessa har endast 21 klienter funnits kvar i inslussningsprogrammet vid uppdragets slut. Brå menar att det inte varit möjligt att bedöma i vilken utsträckning arbetssättet har förutsättningar att minska återfallen i brott eftersom så få klienter medverkat i inslussningsprogrammet (s. 14 f.). Dessutom har Brå endast haft möjlighet att följa ett fåtal klienter under hela deras villkorliga frigivning eftersom de flesta lämnade anstalten först hösten 2019 eller våren 2020. Brås bedömning är att arbetet behöver pågå under en längre tid för att man ska kunna bedöma om brottsåterfallen minskar genom en försöksverksamhet som denna. Att införa ett nytt arbetssätt brukar i regel ta mellan två och fyra år. Brå anser inte att Kriminalvården är redo att införa arbetet med inslussningsgrupper nationellt. Detta beror dels på att det inte har prövats i tillräcklig omfattning, dels på att flera delar i arbetssättet fortfarande behöver klargöras. I det fortsatta arbetet anser Brå att ledningen på nationell nivå måste ta ett större ansvar för att upprätta en tydlig målbild för arbetet, undanröja de samverkanshinder som har framkommit och se över eventuella behov av avtal och överenskommelser mellan aktuella verksamheter. I det fortsatta arbetet behöver ledningen på nationell nivå även överväga om det behövs utbildning och/eller metodstödande åtgärder för att utveckla arbetet effektivt och göra det mer uppföljningsbart. Slutligen uppger Brå att det krävs mer erfarenhet för att besvara frågan om försöksverksamheten har bidragit till ett förbättrat och långsiktigt inslussningsarbete. Av intervjuer med frivårdsinspektörerna framgår dock att arbetssättet innebär mer tid med klienterna och att samordnade och tidiga insatser skapar en effektivitet i arbetet. Detta borde på sikt innebära ett långsiktigt och förbättrat inslussningsarbete.

Kriminalvården fick under 2021 ett regeringsuppdrag med fokus att bredda och utveckla inslussning. Uppdraget löpte fram till maj 2022 och innebar att modellen skulle spridas till hela frivården. I Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 anges att resultatet av regeringsuppdraget blev att frivården förbättrade sin samverkan med externa aktörer (s. 57). Fler aktörer än tidigare involverades i intagnas frigivningsplanering. Frivården gjorde även överenskommelser med socialtjänsten i ett tjugotal kommuner, vilket bedöms kunna skapa förutsättningar för en god samverkan över tid. Totalt 18 av 32 frivårdskontor var involverade i projektet och inslussning nådde ungefär 150 personer.

Samarbete med Arbetsförmedlingen

Av Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 framgår att det under förra året gjordes en översyn av det samarbete som Kriminalvården och Arbetsförmedlingen haft under många år. Samarbetet finns på landets samtliga anstalter och frivårdskontor. Samarbete sker också i Krami, en samverkan mellan Kriminalvården, Arbetsförmedlingen och kommuner.

I Kriminalvårdens regleringsbrev för 2022 fick myndigheten i uppdrag att tillsammans med Arbetsförmedlingen och i samverkan med landets kommuner eller andra aktörer, utveckla Krami eller motsvarande verksamheter i syfte att stärka Kriminalvårdens klienters möjligheter på arbetsmarknaden som ett led i det återfallsförebyggande arbetet. Verksamheten skulle också nå fler av Kriminalvårdens klienter. Myndigheterna skulle under arbetet dra nytta av de erfarenheter och lärdomar som dragits från arbetet i de kommuner där verksamheten Krami finns.

Uppdraget redovisades i september 2022 i den gemensamma rapporten Åtterapportering av regleringsbrevsuppdrag om utvecklat och förstärkt samarbete mellan Arbetsförmedlingen och Kriminalvården. Av rapporten framgår att samverkan mellan myndigheterna på nationell nivå sker genom den nationella samarbetsgruppen, ett forum för generella samarbets- och utvecklingsfrågor (s. 7 f.). Samarbete bedrivs dessutom på Kriminalvårdens 45 anstalter, 32 frivårdskontor samt i Krami-verksamhet på 14 orter. Krami-verksamheten, där också kommuner ingår i samarbetet, utgör en mindre del i samverkan mellan Arbetsförmedlingen och Kriminalvården. Myndigheterna beskriver i rapporten att målet med deltagande i Krami är att personer som verkställer kriminalvårdspåföljd eller befinner sig i kriminella sammanhang ska få stöd att finna, få och behålla ett arbete, alternativt finna, antas till och genomföra en utbildning som på sikt kan leda till arbete (s. 8 f.). Många i målgruppen har en omfattande problematik med stor social utsatthet och utanförskap, ofta med neuropsykiatriska diagnoser och/eller en missbruksproblematik. Deltagare i Krami erbjuds ett fördjupat stöd vid sidan av Arbetsförmedlingens ordinarie utbud. Resultatet för de som deltar i Krami är något bättre än för den grupp klienter som ingår i frivårdssamarbetet utan Krami-insats. Även om resultatet inte är avsevärt högre så framhålls att skillnaden är betydelsefull ur ett individ- och samhällsperspektiv. I rapporten föreslås att dagens Krami-verksamhet i stället ska organiseras i Samordningsförbundens regi, något som i så fall kräver lagändringar.

Uppdrag att vidareutveckla det återfallsförebyggande arbetet

Den 28 oktober 2021 gav regeringen i uppdrag till Kriminalvården att vidareutveckla sitt återfallsförebyggande arbete (Ju2021/03732). Myndigheten ska analysera hur arbetet i högre grad kan anpassas till samtliga dömdas olika behov och förutsättningar. Kriminalvården ska särskilt beakta unga dömdas behov. Utifrån analysen ska Kriminalvården redogöra för hur de identifierade behoven kan omhändertas i verksamheten.

Regeringen uppger att det är av högsta vikt att Kriminalvården arbetar med väl underbyggda metoder för att förhindra fortsatt brottslighet efter avslutad verkställighet. Vare sig det handlar om korta eller långa fängelsestraff ska målet vara att straffet markerar slutet på den dömdes kriminella bana. Ett framgångsrikt återfallsförebyggande arbete för dömda förutsätter att Kriminalvården kan tillgodose kraven på ett individanpassat innehåll i verkställigheten. Det förutsätter även en helhetssyn när det gäller vilka åtgärder som ska vidtas och det är därför av särskild vikt att det finns en fungerande samverkan med andra berörda aktörer.

Uppdraget innebär enligt regeringen att det återfallsförebyggande arbetet intensifieras genom en kraftfull och långvarig satsning på åtgärder under verkställigheten. Det handlar bl.a. om att vidta åtgärder så att en högre andel deltar i och slutför behandlingsprogram under sin verkställighet samt att se till att utbildning och annan adekvat sysselsättning erbjuds fler intagna i anstalt. Det kan också handla om att utveckla arbetet med att bistå intagna att planera sin ekonomi i syfte att minska risken för en förvärrad skuldsituation. Det handlar därutöver också om att fortsätta arbetet med att stärka samverkan mellan berörda myndigheter och civilsamhället för att få till stånd en adekvat utslussning.

Kriminalvården lämnade en delredovisning den 15 september 2022 (dnr KV 2022-1875). Av delredovisningen framgår att myndigheten har identifierat möjligheter att utveckla det återfallsförebyggande arbetet genom att anpassa insatserna i verkställighetsplaneringen i större utsträckning till den dömdes förutsättningar och mottaglighet. Vidare ska Kriminalvården arbeta med att förstärka både det externa och det interna samarbetet kring den dömden. Myndigheten ska slutredovisa uppdraget den 15 september 2023 och den redovisningen kommer att innehålla förslag på utveckling inklusive utmaningar, hinder och möjligheter för att kunna förverkliga förslagen.

Kriminalvårdens årsredovisning

Av Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 framgår att ett av Kriminalvårdens mål är att minska risken för återfall i brott (s. 4). Som återfall räknar Kriminalvården de klienter som avtjänat straff inom Kriminalvården och sedan döms till en ny kriminalvårdspåföljd inom tre år. Andelen återfall i brott räknat på detta sätt är 30 procent, vilket är en betydligt lägre siffra än på 1990-talet då runt 40 procent återföll i brott.

Kriminalvårdens bedömning är att förmågan att lyckas i det återfallsförebyggande uppdraget försämrades under 2022 (s. 47). Bedömningen bygger på att verksamhetens resultat försämrades och att tidigare positiv utveckling avstannade. Detta bedöms i sin tur bero på en långvarig hög arbetsbelastning med ett ökande antal klienter i kombination med svårigheter att rekrytera personal i tillräcklig omfattning. Merparten av verksamheten visade ett försämrat resultat när det gäller att fastställa verkställighetsplanen för klienterna inom föreskriven tid. Försenade verkställighetsplaner innebär

även en försenad planering och försenat genomförande av exempelvis behandlingsprogram och särskilda utslussningsåtgärder.

En ny lag om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete

Regeringen beslutade den 28 november 2019 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur ett lagstadgat kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete bör utformas (dir. 2019:94). Utredningen överlämnade i juni 2021 betänkandet Kommuner mot brott (SOU 2021:49). Den 22 december 2022 överlämnade regeringen propositionen Kommuner ansvar för brottsförebyggande arbete (prop. 2022/23:43) till riksdagen. Utskottet behandlade propositionen i betänkandet Kommuner ansvar för brottsförebyggande arbete (2022/23:JuU9). Enligt den nya lagen som träder i kraft den 1 juli 2023 ska kommunerna ta fram en lägesbild över brottsligheten och utifrån denna ta ställning till behovet av åtgärder och besluta om en åtgärdsplan. Kommunerna ska också ta visst ansvar för samordningen av det lokala brottsförebyggande arbetet och inrätta en samordningsfunktion.

Den 23 februari 2023 gav regeringen i uppdrag till länsstyrelserna och Brå att samarbeta för att utveckla ett samordnat, behovsanpassat och praktisknära stöd till kommunerna i hela landet (Ju2023/00475 och Ju2023/00472).

Nationellt avhoppprogram

Regeringen gav den 19 december 2019 Kriminalvården, Polismyndigheten, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett gemensamt nationellt avhoppprogram för att förstärka samhällets stöd till individer som vill lämna kriminella eller våldsbejakande extremistiska miljöer och grupperingar (Ju2019/02027). Uppdraget samordnades av Kriminalvården och slutredovisades den 22 februari 2021 (Ju2021/00925).

I myndigheternas förslag till en nationell samordningsstrategi för avhopparverksamhet ingår dels förslag som gäller det strategiska arbetet, dels förslag till en nationell struktur för arbetet med att motivera till och stödja avhopp från kriminella eller våldsbejakande extremistiska miljöer och grupperingar. Samordningsstrategin beskriver bl.a. kommuners, myndigheters och andra aktörers roller och ansvar i arbetet med avhopp samt förslag på hur arbetet kan organiseras på olika nivåer (lokal, regional, nationell). Enligt myndigheterna behöver samhällets insatser för avhoppare bli mer likvärdiga i landet och arbetet behöver samordnas och struktureras bättre på såväl lokal som regional och nationell nivå. Kunskapen om avhoppare och deras behov samt vilka resurser som finns att tillgå behöver också öka inom myndigheter och kommuner. Individer i behov av stöd och deras anhöriga behöver även i högre grad få kunskap om vilka insatser som kan komma att bli aktuella. Myndigheterna bedömer bl.a. också att befintliga strukturer bör utnyttjas i arbetet med stöd till avhoppare. Exempelvis kan frågan om avhopparverksamhet inkluderas i befintliga lokala samverkansöverenskommelser, i vilka även Kriminalvården bör involveras.

I september 2021 gav regeringen Polismyndigheten, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen i uppdrag att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare från kriminella, våldsbejakande extremistiska och hedersrelaterade miljöer i hela landet (Ju2021/03331). Enligt regeringen är syftet med uppdraget att skapa långsiktigt hållbara förutsättningar för att fler individer ska få tillgång till sådant stöd. I arbetet med uppdraget ska myndigheterna samråda med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), kommunerna och regionerna, länsstyrelserna samt andra relevanta aktörer. I bakgrunden till beslutet anger regeringen att fler avhopparverksamheter behöver etableras i landet och att fler individer som behöver insatser för att lämna exempelvis kriminella gäng ska kunna få det. Det är viktigt att det finns en ändamålsenlig struktur för samverkan mellan de aktörer som berörs och att insatser för den enskilde kan genomföras på ett effektivt och samordnat sätt. Det är också viktigt att redan befintliga och välfungerande verksamheter och strukturer utnyttjas i arbetet med stöd till avhoppare. Regeringen uppger att Polismyndigheten, Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse har följande uppdrag (s. 4):

- Att etablera en ändamålsenlig struktur för arbetet med avhoppare inom respektive myndighet samt för samverkan mellan myndigheterna.
- Att säkerställa att det inom myndigheterna finns kontaktytor dit kommuner och andra externa aktörer och individer i behov av stöd kan vända sig när det gäller frågor om stöd till avhoppare.
- Att verka för att avhopparverksamhet etableras, bedrivs och tillgängliggörs i tillräcklig utsträckning i de kommuner i landet där det enligt den lokala problembilden finns ett behov av detta. En sådan bedömning ska ske i samråd mellan kommuner, Polismyndigheten, Kriminalvården och andra relevanta aktörer.
- Att verka för att frågan om avhopparverksamhet vid behov hanteras i särskilda eller befintliga lokala samverkansöverenskommelser.
- Att inom respektive myndighet öka kunskapen om avhoppares behov av insatser samt öka kunskapen inom myndigheterna och bland myndigheternas klienter om vilket stöd till avhoppare som finns att tillgå.

Därutöver har myndigheterna i uppdrag att tillsammans med Socialstyrelsen

- utifrån forskning och svenska och nordiska erfarenheter ta fram och sprida metodstöd och kunskapsstöd för arbetet med stöd till avhoppare, inklusive en beskrivning av vilka aktörer som genomför olika insatser
- utarbeta former för hur arbetet med avhoppare kontinuerligt ska följas upp och redovisas och inom ramen för det utarbeta och sammanställa statistik på området; modellen ska ge förutsättningar för uppföljning på individnivå, för att exempelvis möjliggöra vetenskaplig uppföljning och annan forskning
- skapa en myndighetsgemensam nationell webbplats om avhopparverksamhet riktad till yrkesverksamma samt till avhoppare och deras

anhöriga, samt utarbeta en plan för förvaltningen av denna. Av informationen på webbplatsen ska det tydligt framgå vart man kan vända sig för att erhålla stöd samt vilka typer av insatser som kan komma att bli aktuella.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 februari 2024.

För att myndigheterna skulle komma igång med uppdraget tillsattes samtidigt en utredare med uppgiften att inledningsvis stödja och koordinera myndigheternas arbete. Utredaren lämnade den 28 april 2022 en delredovisning av uppdraget som innehöll förslag om att Polismyndigheten skulle utses till nationellt samordnande ansvarig för det myndighetsgemensamma arbetet med avhopparverksamhet och om vissa frågor som rör finansiering. Regeringen har därefter fattat beslut om att Polismyndigheten fr.o.m. den 1 oktober 2022 ansvarar för samordningen av det myndighetsgemensamma arbetet med avhopparverksamhet och inom ramen för detta uppdrag ska fördela medel till stödinsatser för avhoppare. Av Polismyndighetens anslag får 72,5 miljoner kronor användas för avhopparverksamhet. Dessa medel får användas för bidrag till organisationer som hjälper personer att lämna ett liv i kriminalitet (avhopparverksamhet), varav högst 10 miljoner kronor får betalas ut i form av direkt verksamhetsstöd, och för kostnader med anledning av beslut om uppdrag om att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare.

Utredaren slutredovisade sitt arbete den 30 september 2022 (Ju 2021:D). I rapporten anförs bl.a. följande (s. 6 f.):

Det är av vikt att framförallt de brottsbekämpande myndigheterna betraktar avhopparfrågan som ett verktyg i kampen mot gängbrottsligheten. Det är inte rimligt eller möjligt med någon omfattande rollförändring mellan stat och kommun eller att bygga upp ett program där de statliga aktörerna ska tillhandahålla stöd- och hjälpinsatser, som i huvudsak finns i de kommunala verksamheterna, till enskilda individer. De statliga myndigheterna kan dock på olika sätt stödja socialtjänsternas arbete och bidra till en mer likvärdig och enhetlig avhopparverksamhet.

Med utgångspunkt i den nuvarande rollfördelningen mellan stat och kommun kan ett nationellt exitprogram skapas genom samordning av myndigheters och kommuners arbete som innebär att avhoppare i landet får mer enhetliga och likvärdiga bedömningar och insatser. Det sker dock på ett annat sätt än att de statliga aktörerna tar över de befintliga avhopparverksamheterna eller på egen hand bygger upp en egen operativ verksamhet som tillhandahåller stöd- och hjälpinsatser. Socialtjänsterna ska alltså även fortsättningsvis tillhandahålla stöd- och hjälpinsatser till enskilda individer på samma sätt som i dag. Med ett arbete som bygger på att myndigheterna bidrar till att utveckla och sprida bästa tillgängliga kunskap och stödja och utveckla socialtjänsternas och myndigheternas verksamheter kan målet uppnås med att få mer enhetliga och likvärdiga avhopparverksamheter. Det finns också förutsättningar att stimulera verksamheterna till att uppfylla och uppnå kriminalpolitiska mål i kampen mot gängbrottsligheten.

Ett aktivt uppsökande arbete bör utgå från att på lokal och strategisk nivå identifiera individer som är eller kan bli motiverade att hoppa av. Det bedöms inte möjligt att bedriva avhopparverksamhet med ett konfrontativt

eller tvingande tillvägagångssätt eftersom det riskerar att få individer som inte är motiverade att delta i avhopparverksamhet vilket leder till betydande risker.

Utredaren beskriver vidare att utgångspunkten i arbetet varit att fler individer behöver få stöd att hoppa av och lämna kriminella, våldsbejakande extremistiska och hedersrelaterade miljöer (s. 16). Antalet avhoppare 2020 har bedömts uppgå till 150–250 personer. Utifrån de data som är tillgängliga bedöms antalet individer ha ökat under 2021. Underlaget som finns för potentiella avhopp har bedömts vara de ca 3 000 individer som löper förhöjd risk att utsättas för eller utsätta andra för våld, dvs. ett betydligt större antal än de som faktiskt väljer att lämna den kriminella miljön. Ett antagande i arbetet är att antalet avhoppare kommer att öka i takt med att avhopparverksamheten byggs ut, utvecklas och blir mer tillgänglig för den aktuella målgruppen.

Sluta skjut

Som en satsning i ett myndighetsgemensamt uppdrag mot grov organiserad brottslighet inledde Malmö stad 2018 en samverkan med Polismyndigheten och Kriminalvården för att begränsa det grova våldet genom projektet Sluta skjut. Samverkan sker även med civilsamhället och budskapet är att myndigheter och civilsamhället står enade för att bekämpa det grova våldet. Sluta skjut bygger på den i USA evidensbaserade, brottsförebyggande och trygghetsskapande strategin GVI – gruppvåldsintervention. Detta våldspreventiva arbetssätt fortsatte i Malmö under 2022 (Kriminalvårdens årsredovisning för 2022, s. 34). Kriminalvården uppger att antalet klienter som bidrar till det grövsta våldet inom kriminella miljöer ökade förra året och därmed ökade även målgruppen för GVI-strategin.

Malmö universitet gjorde 2021 en effektutvärdering av projektet som visar att Malmö har haft en kontinuerligt nedåtgående trend när det gäller skjutningar under de senaste åren jämfört med andra städer i Sverige. Den trenden fanns dock redan innan Sluta skjut genomfördes, vilket gör det svårt att identifiera exakt vilken roll projektet haft i det minskade antalet skjutningar (FoU-rapport 2021:2 Effektutvärdering av Sluta skjut).

Regeringen gav den 30 september 2021 Brå, Polismyndigheten och Kriminalvården i uppdrag att i samverkan med ett antal frivilliga kommuner sprida strategin bakom Sluta skjut till fler orter i Sverige (Ju2021/03330).

Sedan uppdraget gavs har de tre myndigheterna byggt upp ett nationellt samarbete för att sprida GVI och stödja påbörjade implementeringar på fem platser i landet (Brås årsredovisning för 2022, s. 22 f.). De kommuner som under 2022 arbetat med att implementera GVI-strategin är Göteborg, Uppsala, Örebro, Huddinge, Järfälla och Upplands-Bro.

Narkotikahundar

Enligt information på Kriminalvårdens webbplats används specialtränade narkotikahundar inom myndigheten för att förhindra att droger kommer in på

anstalter och häkten. Kriminalvården beskriver att en förutsättning för att intagna ska ha möjlighet att sluta med missbruk och kriminalitet är att anstalterna är drogfria. Hundarna visiterar besökare, intagna och personal och söker igenom lokaler, fordon, post, paket och gods. Det finns 22 narkotikahundar i Kriminalvården.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att förstärka Kriminalvårdens arbete med att förebygga återfall (bet. 2018/19:JuU13 s. 11 f.). Utskottet anförde att det bl.a. handlar om att stärka avhoppbarverksamheten, att förhindra att skulder uppstår för den intagne under fängelsetiden samt att stärka samverkan mellan berörda myndigheter och civilsamhället för att få till stånd en adekvat utslussning. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 46).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2020/21 behandlade och avstyrkte utskottet ett liknande yrkande (bet. 2020/21:JuU26 s. 11). Utskottet anförde att Kriminalvården har fått i uppdrag att utveckla sitt återfallsförebyggande arbete för personer dömda för våldsbrott mot närstående och att fr.o.m. 2022 genomföra systematiska uppföljningar av bakgrundsfaktorer och behovsområden av betydelse för risken att återfalla i brott. Mot bakgrund av att tillkännagivandet från 2019 inte var slutbehandlat och det pågår arbete inom området saknades det enligt utskottet skäl för riksdagen att göra ett nytt tillkännagivande i denna fråga. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:304).

I betänkande 2020/21:JuU26 (s. 11 f.) behandlade utskottet motionsyrkanden om att förbättra Kriminalvårdens arbete med utslussning och om samverkan med socialtjänsten och civilsamhället inför frigivning från en kriminalvårdsanstalt. Utskottet avstyrkte yrkandena med hänvisning till tillkännagivandena från våren 2019 om återfallsförebyggande arbete och att arbete pågår inom området. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:304).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 behandlade och avstyrkte utskottet ett liknande yrkande (bet. 2021/22:JuU25 s. 11 f.). Utskottet tog upp det tillkännagivande som gjorts 2019 och anförde följande (s. 24).

Det återfallsförebyggande arbetet är en av Kriminalvårdens viktigaste uppgifter och ett område som bör prioriteras. Kriminalvården har ett pågående uppdrag från regeringen att vidareutveckla sitt återfallsförebyggande arbete. Förutom en satsning på åtgärder under verkställigheten, t.ex. planering av ekonomin i syfte att minska risken för skulder, handlar uppdraget om att stärka samverkan mellan myndigheterna och civilsamhället och få till stånd en adekvat utslussning. Vidare har Kriminalvården fått i uppdrag av regeringen att dels bredda och utveckla inslussningen, dels tillsammans med Arbetsförmedlingen stärka möjligheterna på arbetsmarknaden för personer som har avtjänat straff som

ett led i det återfallsförebyggande arbetet. Mot bakgrund av att det pågår arbete i fråga om minskning av återfall i brott, utslussning, inslussning och samverkan mellan berörda myndigheter saknas det enligt utskottet skäl för riksdagen att göra ett nytt tillkännagivande i dessa frågor.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:246).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att det bör införas ett nationellt exitprogram för personer som vill lämna det kriminella livet (bet. 2018/19:JuU13 s. 11 f.). Ett sådant program ska erbjuda de som väljer att hoppa av ett kriminellt gäng skydd och en möjlighet att påbörja ett laglydigt liv. Ett nationellt program innebär bl.a. förbättrade förutsättningar att ha rutiner på plats för att hotade personer ska kunna få hjälp med nya identiteter och att vid behov byta bostadsort. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 46 f.).

I december 2021 ställde sig riksdagen bakom utskottets förslag om avhoppbarverksamhet (bet. 2021/22:JuU1 s. 34, rskr. 2021/22:89). Utskottet anförde att ett nationellt exitprogram bör inrättas för att underlätta för personer att lämna kriminella gäng och Polismyndighetens anslag ökas med ytterligare 50 miljoner kronor fr.o.m. 2022 för att möjliggöra denna ökade avhoppbarverksamhet.

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 föreslog utskottet ytterligare ett tillkännagivande om att ett nationellt avhopparprogram bör inrättas (bet. 2021/22:JuU25 s. 11 f.). Utskottet anförde att det är angeläget att en väl fungerande avhoppbarverksamhet snabbt kommer på plats i hela landet och att regeringen i sin myndighetsstyrning följer upp att det nationella avhopparprogrammet genomförs och får effekt. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:246). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 121 f.).

Utskottet har tidigare behandlat motioner om att utöka Kriminalvårdens verksamhet med narkotikahundar. I betänkande 2020/21:JuU26 (s. 52 f.) såg utskottet inget skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande som efterfrågades och avstyrkte därför yrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:304). Ett liknande yrkande har även beretts (förenklat) i betänkande 2021/22:JuU25.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan gjorde riksdagen ett tillkännagivande 2019 om att förstärka Kriminalvårdens arbete med att förebygga återfall i brott. Det återfallsförebyggande arbetet är en av Kriminalvårdens viktigaste uppgifter och ett område som bör prioriteras. Kriminalvården har ett pågående uppdrag från regeringen att vidareutveckla sitt återfallsförebyggande arbete. Av den delredovisning som lämnats framgår att myndigheten har identifierat att det finns möjligheter att utveckla det återfallsförebyggande arbetet genom att anpassa insatserna i verkställighetsplaneringen och genom att arbeta med att

förstärka både det externa och interna samarbetet kring den dömda. Förra året gjordes också en översyn av det samarbete som Kriminalvården och Arbetsförmedlingen haft under många år och förslag har lämnats om hur samarbetet kan utvecklas. Mot bakgrund av att det pågår arbete i fråga om minskning av återfall i brott, utslussning och samverkan mellan berörda myndigheter saknas det enligt utskottet skäl för riksdagen att göra ett nytt tillkännagivande i dessa frågor. Motionerna 2022/23:863 (C) yrkande 33 och 2022/23:1437 (S) avstyrks.

Som utskottet tidigare anfört behöver det finnas ett starkt stöd från samhällets sida och god samverkan mellan olika myndigheter för att kunna hjälpa de som vill lämna det kriminella livet. Utskottet har också vid två tillfällen tidigare tillkännagett för regeringen att ett nationellt avhoppningsprogram bör inrättas. Dessa tillkännagivanden bereds alltså inom Regeringskansliet. Som framgår ovan har regeringen lämnat ett uppdrag till Polismyndigheten, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen som syftar till att skapa långsiktigt hållbara förutsättningar för avhoppningsverksamheter över hela landet. Mot denna bakgrund saknas det enligt utskottet skäl för riksdagen att göra ett nytt tillkännagivande i denna fråga. Motion 2022/23:2139 (S) yrkande 21 avstyrks.

Det har inte framkommit något som enligt utskottets mening ger anledning för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande om utökad verksamhet med narkotikahundar som efterfrågas i motion 2022/23:955 (SD) yrkande 5. Yrkandet avstyrks.

Verkställighet av fängelsestraff

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att förkorta tiden mellan dom och verkställighet, uppskov med verkställighet och personer som inte inställer sig för verkställighet.

Jämför reservation 4 (C), 5 (SD) och 6 (SD).

Motionerna

I partimotion 2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 70 anförs att det är ett problem att dömda som begått brott mot närstående begär nya brott mot samma person innan verkställigheten av fängelsestraffet påbörjas. Motionärerna begär att Kriminalvården ska få ett tydligare uppdrag när det gäller att prioritera tryggheten för de som utsatts för våldsbrott när myndigheten tar ställning till vilka som ska börja avtjäna sitt fängelsestraff omedelbart. Motsvarande yrkande framställs i kommittémotion 2022/23:883 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 25. I kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 15 begär motionärerna även att det ska utredas hur tiden mellan dom och verkställighet generellt kan förkortas.

I kommittémotion 2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 2 anförs att möjligheten att meddela uppskov av verkställighet bör tillämpas restriktivt och att möjligheten till uppskov på grund av den dömdes arbets- och utbildningsförhållanden helt bör utgå.

I samma motion yrkande 3 begär motionärerna att om en dömd person efter föreläggande inte inställer sig till kriminalvårdsanstalt bör det resultera i såväl ytterligare påföljd som att möjligheten till villkorlig frigivning uteblir.

Bakgrund

När ett fängelsestraff får verkställas

Enligt strafftidslagen (2018:1251) får ett fängelsestraff verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff har fått laga kraft mot den dömden (2 §). Detsamma gäller när ett beslut om verkställighet i Sverige av ett motsvarande utländskt straff har fått laga kraft. Ett fängelsestraff får under vissa omständigheter verkställas trots att en dom eller ett beslut inte har vunnit laga kraft (3 §). Det kan gälla t.ex. när det finns behov av att utföra behandlingsinsatser utan avbrott eller vid förverkande av villkorligt medgiven frihet vid misskötsamhet.

Verkställighet vid skärpt straff i högre rätt

Om en dömd person har påbörjat verkställigheten av ett fängelsestraff och hovrätten efter överklagande skärper straffet ska hovrättens dom eller beslut börja gälla omedelbart, om inte rätten beslutar något annat (26 kap. 5 § första stycket brottsbalken). Skälet till denna lagändring, som trädde i kraft den 1 april 2019, var enligt regeringen att det i praktiken hade visat sig att det med den tidigare gällande ordningen kunde uppkomma avbrott i verkställigheten om den dömden hann avtjäna tingsrättens dom eller beslut innan hovrättens skärpta dom eller beslut fått laga kraft mot honom eller henne (bet. 2017/18:JuU30 s. 7).

Hur verkställighet inleds

Regeringen anförde i propositionen En ny strafftidslag (prop. 2017/18:250 s. 63) att det är en grundläggande utgångspunkt att verkställigheten av ett fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt och utan onödigt dröjsmål efter det att straffet blivit verkställbart. I 5 § strafftidslagen anges det uttryckligen att en dömd har rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff om han eller hon begär det och straffet är verkställbart. Om en dömd inte är frihetsberövad när fängelsestraffet är verkställbart ska han eller hon utan dröjsmål föreläggas att senast en viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt där fängelsestraffet ska verkställas (6 § första stycket). För domar eller beslut på fängelse i högst tre månader får Kriminalvården skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff om syftet är att åstadkomma

en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna, dock högst under sex månader från den dag fängelsestraffet är verkställbart (7 § första stycket 1 och andra stycket). Om en dömd är häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i ett annat mål när fängelsestraffet är verkställbart, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras (8 § första stycket). En dömd som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff får i anslutning till det tas in i häkte i avvaktan på anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena (9 §). Den dömd får i sådana fall tillfälligt tas in i polisarrest. Tiden i häkte får inte vara längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid (10 §). Tiden i häkte får dock aldrig vara längre än 30 dagar.

Uppskov med verkställighet

På ansökan av en dömd och i den utsträckning som intresset av samhällsskydd medger det, får uppskov med verkställigheten av ett fängelsestraff beviljas under högst sex månader från den dag fängelsestraffet är verkställbart, om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter (14 § första stycket strafftidslagen). Om det finns synnerliga skäl, får uppskov beviljas under ytterligare högst sex månader. En dömd som är gravid eller ammar barn får beviljas uppskov under så lång tid som anses skälig. En ansökan om uppskov får inte bifallas om den dömd är berövad friheten som häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i ett annat mål (14 § andra stycket). Ett beslut om uppskov får återkallas om det väsentligen brister i de förutsättningar som legat till grund för beslutet, eller den dömd lagförs för nytt brott (15 §). Om en dömd har ansökt om uppskov senast den dag han eller hon enligt föreläggande skulle ha inställt sig i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet och uppskov inte tidigare har sökts i ärendet, får den dömd inte tas in i kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan Kriminalvården prövat ansökan (16 §).

Regeringen anförde i propositionen En ny strafftidslag (prop. 2017/18:250 s. 95 ff.) bl.a. att möjligheten till uppskov med verkställigheten alltjämt bör präglas av återhållsamhet. Vidare uttalades att de skäl för uppskov som gällt sedan tidigare alltjämt framstod som i allt väsentligt rimliga och väl avvägda men att regleringen behövde förtydligas och anpassas till dagens förhållanden på så sätt att även den dömdes familjeförhållanden som skäl för att kunna beviljas uppskov borde lyftas fram och framgå direkt av lagtexten. Vad det ytterst handlar om, anförde regeringen, är en samlad bedömning av föreliggande omständigheter där bl.a. de negativa konsekvenserna för den dömd av att inte beviljas uppskov får ställas mot samhällets krav och intressen. Det innebär när det gäller det senare att också s.k. samhällsskyddsintressen, som t.ex. fortsatt brottsaktivitet hos den dömd eller

brottsofferperspektiv, bör beaktas vid prövningen av om uppskov ska beviljas. Regeringen uttalade att sådana omständigheter som t.ex. att det finns risk för att den dömd kommer att avvika eller begå brott som regel inte ska leda till att uppskov beviljas.

Kriminalvårdens årsredovisning

Av Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 framgår att Kriminalvårdens mål är att tiden i häkte ska vara så kort som möjlig från det att domen är verkställbar (s. 25). Vidare anför Kriminalvården följande (s. 24 f.).

I häkte finns i huvudsak häktade personer som är misstänkta för brott men som ännu inte har fått sitt ärende slutligt prövat av domstol. Det finns även andra kategorier av intagna i häkte. Den näst största kategorin är verkställighetsfall, det vill säga intagna som har börjat avtjäna påföljden, som väntar på placering på anstalt eller intagna som övernattar under en längre transport. Andra kategorier intagna i häkte är framför allt gripna eller anhållna, samt personer som är tagna i förvar enligt utlänningslagen.

Av antalet inskrivna i häkte 2022 utgjorde verkställighetsfallen i genomsnitt 13 procent av samtliga inskrivna, att jämföra med 7 procent 2021. Kriminalvården uppger att antalet verkställighetsfall började öka kraftigt under sommaren och under året låg på i snitt 346 intagna, jämfört med 164 under 2021. När det gäller verkställighetsfallen anför Kriminalvården även följande (s. 25).

Andelen intagna som skrevs in på anstalt inom sju dagar efter påbörjad verkställighet i häkte minskade kraftigt under 2022, till 41 procent jämfört med 64 procent för 2021. Hela 22 procent av de intagna skrevs inte in på anstalt förrän efter över 30 dagar efter påbörjad verkställighet. Den siffran ligger normalt på några få procent. För kvinnor rasade andelen inskrivna inom sju dagar, från 93 procent 2021 till 36 procent 2022. De flesta kvinnor skrevs dock in på anstalt inom 30 dagar efter påbörjad verkställighet. Till skillnad från tidigare, då den höga beläggningen i häkte innebar att utplaceringen till anstalt snabbades på, var det under 2022 så ont om platser på anstalt med lämplig säkerhetsklass att de intagna istället blev kvar längre i häkte, vilket ytterligare förvärrade situationen. Att försämringen gick snabbare för kvinnor berodde på att kvinnoplatserna är få och tillgången är därmed mer sårbar för förändring. Vid varje fall där tidsramen överträds görs en incidentrapport. Även under 2022 var anledningen oftast att plats på anstalt med lämplig säkerhetsnivå inte kunde anvisas inom tidsramen.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motioner om att ändra lagen så att det framgår att verkställighet av fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt och att Kriminalvården ska få i uppdrag att arbeta för att påtagligt förkorta tiden mellan dom och verkställighet (bet. 2018/19:JuU13 s. 23 f. och 2019/20:JuU28 s. 28 f.). Utskottet framhöll att möjligheten till omedelbar verkställighet i vissa fall regleras i strafftidslagen. Vidare konstaterades att det uttryckligen anges att en dömd har rätt att påbörja verkställigheten av ett

fängelsestraff om han eller hon begär det och straffet är verkställbart. Utskottet framhöll också att frågan om att ange i lagen att verkställigheten av ett fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt tagits upp i samband med att lagen infördes, men att en sådan ordning riskerade att leda till osäkerhet kring bestämmelsen och hur den ska tolkas i förhållande till den reglering som diskuterades. Dessutom ger den övriga regleringen redan genom sin utformning uttryck för en sådan utgångspunkt. Utskottet gjorde inte någon annan bedömning än den regeringen gjort. Utskottet var därmed inte berett att ställa sig bakom tillkännagivandena om lagändring. När det gällde uppdrag till Kriminalvården konstaterade utskottet att frågan om tiden mellan dom och verkställighet var uppmärksammasad och såg därför inget skäl att ställa sig bakom yrkandena. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192 och prot. 2019/20:106 § 11). Liknande yrkanden har även beretts (förenklat) i betänkandena 2020/21:JuU26 och 2021/22:JuU25.

I betänkande 2019/20:JuU28 (s. 28 f.) behandlade utskottet ett yrkande om att minska möjligheten till uppskov med verkställighet av fängelsestraff. Utskottet anförde att det vid bedömningen av en ansökan om uppskov ska göras en avvägning bl.a. mot intresset av samhällsskydd och menade att den gällande lagstiftningen är väl avvägd. Utskottet såg därför inget skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande som efterfrågades. Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:106 § 11). Liknande yrkanden har även beretts (förenklat) i betänkandena 2020/21:JuU26 och 2021/22:JuU25.

Utskottet har tidigare behandlat motioner om åtgärder mot personer som inte inställer sig till verkställighet av fängelsestraff (bet. 2019/20:JuU28 s. 28 f.). Utskottet uttalade att det är mycket viktigt för allmänhetens tilltro till rättssystemet att personer som dömts till fängelse avtjänar sitt fängelsestraff. Utskottet konstaterade vidare att det finns regler om förpassning till anstalt med hjälp av polisen och möjlighet att ta in en dömd i häkte i avvaktan på anstaltsplacering. Den nämnda lagstiftningen som syftar till att personer som dömts till fängelse ska avtjäna sitt fängelsestraff var enligt utskottets uppfattning tillräcklig. Vidare pågick det ett arbete med förändringar av systemet med villkorlig frigivning. Utskottet var mot den bakgrunden inte berett att ställa sig bakom de tillkännagivanden om åtgärder mot personer som inte inställer sig till verkställighet av fängelsestraff som begärts. Utskottet avstyrkte därför motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:106 § 11). Liknande yrkanden har även beretts (förenklat) i betänkandena 2020/21:JuU26 och 2021/22:JuU25.

Utskottets ställningstagande

I förarbetena till strafftidslagen anförde regeringen att det är en grundläggande utgångspunkt att verkställigheten av ett fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt och utan onödigt dröjsmål efter det att straffet blivit verkställbart. Kriminalvården har i dag emellertid stora utmaningar när det gäller platskapaciteten i häkten och anstalter. Det pågår dock ett arbete med att

successivt öka antalet fasta platser, vilket redogörs för nedan i avsnittet om Kriminalvårdens organisation och kapacitet. Utskottet anser mot den bakgrunden att det inte finns skäl för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande som begärs i motion 2022/23:863 (C) yrkande 15 om att det ska utredas hur tiden mellan dom och verkställighet kan förkortas. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandet. Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att Kriminalvården ska få ett tydligare uppdrag att prioritera dömda som begått våldsbrott mot närstående när myndigheten tar ställning till vilka som ska börja avtjäna sitt fängelsestraff omedelbart, som begärs i motionerna 2022/23:1673 (C) yrkande 70 och 2022/23:883 (C) yrkande 15. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena.

Vid bedömningen av en ansökan om uppskov med verkställigheten av ett fängelsestraff ska en avvägning bl.a. göras mot intresset av samhällsskydd. Enligt utskottets uppfattning är den gällande lagstiftningen väl avvägd och utskottet ser därför inget skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande som efterfrågas i motion 2022/23:955 (SD) yrkande 2. Motionsyrkandet avstyrks.

Att personer som dömts till fängelse avtjänar sitt fängelsestraff är mycket viktigt för allmänhetens tilltro till rättssystemet. Som framgår ovan finns det regler om förpassning till anstalt med hjälp av polisen. Det är även möjligt att ta in en dömd i häkte i avvaktan på anstaltsplacering. Den nämnda lagstiftningen syftar till att personer som dömts till fängelse ska avtjäna sitt fängelsestraff och är enligt utskottets uppfattning tillräcklig. Vidare har vissa förändringar av systemet med villkorlig frigivning gjorts, vilket redogörs för nedan i avsnittet om villkorlig frigivning m.m. I Tidöavtalet aviseraras dessutom att dagens regler om villkorlig frigivning ska ses över i syfte att ersättas med ett nytt system som innebär att villkorlig frigivning ska kunna beviljas endast om det föreligger särskilda skäl. Mot bakgrund av det anförda är utskottet inte berett att ställa sig bakom det tillkännagivande om åtgärder mot personer som inte inställer sig till verkställighet av fängelsestraff som begärs i motion 2022/23:955 (SD) yrkande 3. Motionsyrkandet avstyrks.

Tiden i anstalt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. utökad möjlighet att förbjuda oövervakade besök i anstalt, kamerabevakning i celler, andlig vård och gps vid fängstransporter och permissioner.

Jämför reservation 7 (SD), 8 (SD), 9 (SD), 10 (C) och 11 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 4 begärs att restriktionerna för när Kriminalvården får förbjuda oövervakade besök ska lättas upp. Motionärerna framhåller vikten av att minska

förekomsten av droger på anstalterna och anför att besök hos intagna är en av vägarna där narkotika kommer in.

I samma motion yrkande 6 begär motionärerna att ett generellt rökförbud på kriminalvårdsanstalter ska utredas. Motionärerna anför att ett sådant förbud, förutom värdet ur brandsäkerhetssynpunkt, skulle avlasta den personal som i dag får hantera kontroll av cigaretter och tändare samt administrera rökrelaterad misskötsamhet.

I samma motion yrkande 8 föreslås att det i klass 1- och klass 2-anstalter ska bli tillåtet med kamerabevakning med ljudupptagning i de intagnas celler. Motionärerna anför att en sådan övervakningsmöjlighet behövs av säkerhetsskäl och för att förhindra brott.

I kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 34 begär motionärerna att den andliga vården inom Kriminalvården ska stärkas. Motionärerna anför att den andliga vården på anstalterna riskerar att undermineras av den platsbrist som pressar Kriminalvården.

I samma motion yrkande 42 begärs att användningen av gps vid fångtransporter och permissioner bör öka för att höja känslan av trygghet för brottsoffer och motverka rymningar.

I motion 2022/23:553 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 2 begärs en utredning i syfte att göra samhällstjänst till regel för samtliga personer dömda till fängelsestraff. Motionärerna anför att samhällstjänst kan utföras såväl innanför som utanför anstalten och att arbete är en viktig del i rehabiliteringen och återetableringen till livet utanför fängelset. I yrkande 3 begärs att regeringen ska återkomma med förslag på åtgärder mot de fängelsedömda som vägrar att utföra samhällstjänst.

Bakgrund

Besök i anstalt

Av 7 kap. 1 § fängelselagen framgår att en intagen får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Ett besök får dock vägras under vissa omständigheter, t.ex. om det kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom övervakning. Av 7 kap. 2 § följer vidare att ett besök, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller genom att besöket äger rum i ett besöksrum som är utformat så att det omöjliggör att föremål överlämnas. I samband med bestämmelsens införande anförde regeringen att kontroll t.ex. kan ske genom att den intagne och besökaren hålls fysiskt åtskilda från varandra av en glasruta (prop. 2009/10:135 s. 144).

Rökning på anstalt

Av 4 § första stycket 4 fängelseförordningen (2010:2010) framgår att de intagna, för att ordningen eller säkerheten i anstalt ska kunna upprätthållas,

ska följa de begränsningar som gäller för var rökning får ske. Enligt 1 kap. 25 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (KVFS 2011:1, FARK Fängelse) får en intagen inte röka inomhus. Rökning får ske utomhus på tid och plats som Kriminalvården anvisar.

Kamerabevakning

Kamerabevakningslagen (2018:1200) trädde i kraft den 1 augusti 2018. Lagen syftar till att tillgodose behovet av kamerabevakning för berättigade ändamål och att skydda fysiska personer mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning (2 §). Någon närmare reglering av under vilka förutsättningar utrymmen som allmänheten inte har tillträde till får kamerabevakas innehåller lagen däremot inte. Vid kamerabevakning ska tillämpliga regler om behandling av personuppgifter iakttas. Bestämmelser om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter finns bl.a. i brottsdatalagen (2018:1177), lagen (2018:1699) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område och förordningen (2018:1746) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. Av dessa regler följer att personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att Kriminalvården ska kunna fullgöra sin uppgift att verkställa straffrättsliga påföljder eller för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet i samband med sådan verkställighet (se bl.a. 2 kap. brottsdatalagen samt 1 kap. 1 § och 2 kap. 1 § lagen om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område).

Riksdagens ombudsmän (JO) har i tillsynsbeslut som behandlat Kriminalvårdens kamerabevakning framhållit det som mycket angeläget att intagnas personliga integritet värnas i så stor utsträckning som möjligt och att kamerabevakning inte ska användas om den inte är nödvändig. Det krävs enligt JO såväl att kamerabevakningen är förenlig med gällande regelverk som att åtgärden bedöms nödvändig och proportionerlig (JO:s beslut den 8 april 2022, dnr 2632-2021 och den 14 oktober 2020, dnr 1827-2019).

Alla anstalter i dag har kamerabevakning i någon utsträckning (se bet. 2018/19:JuU13 s. 29). Antalet kameror varierar mellan anstalterna och är fler ju högre grad av säkerhet anstalten har. De utrymmen som kommer i fråga för kamerabevakning är bl.a. allmänna utrymmen, korridorer, slussar och rastgårdar. Även s.k. observationsceller kan i särskilda fall bevakas via kamera. Bostadsrummen kamerabevakas inte.

Kontroll av bostadsrum

Enligt 8 kap. 2 § fängelselagen får en intagens bostadsrum och hans eller hennes tillhörigheter kontrolleras i den utsträckning det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Det gäller även för andra slutna förvaringsställen som den intagne disponerar. Kontroll av den intagnes bostadsrum får göras rutinmässigt och någon konkret misstanke om att den intagne förvarar otillåtna föremål krävs inte (prop. 2009/10:135 s. 150).

Andlig vård

Av information på Kriminalvårdens webbplats framgår följande. I svensk kriminalvård finns ca 170 präster, pastorer, diakoner och imamer. Deras uppdrag är att möta intagnas behov av personliga samtal, ordna gudstjänster och vägleda i etiska och existentiella frågor. Fängelsesjälavårdare har tystnadsplikt för att skapa fullt förtroende och trygghet för den enskilda själavården. Personalen som arbetar med den andliga vården

- förmedlar kontakter till andra trossamfund
- har själavårdssamtal
- kan medverka i behandlingsprogram
- håller gudstjänster, andakter och bönesamlingar
- hjälper till vid konflikter, olyckor och dödsfall
- samordnar besöksgruppsverksamhet
- leder samtalsgrupper och studiecirklar
- stöder de intagna inför frigivning.

Vid varje anstalt och häkte finns en nämnd för andlig vård som samordnar arbetet med den andliga vården. Sveriges kristna råd (SKR) har det övergripande ansvaret för andlig vård i Kriminalvården.

Permissioner

Verkställigheten i en kriminalvårdsanstalt ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Vidare ska verkställigheten, i den utsträckning det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, särskilt inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott (1 kap. 2 och 5 §§ fängelselagen). För att öka intagnas förutsättningar att inte återfalla i brott arbetar Kriminalvården med olika former av frigivningsförberedelser, t.ex. i form av vistelser utanför anstalt.

För en intagen som avtjänar fängelse i lägst fyra år ska det, om det inte är uppenbart obehövt, beslutas om de särskilda villkor som av säkerhetsskäl är nödvändiga när det gäller bl.a. permissioner (1 kap. 7 §). Om det finns särskilda skäl ska sådana villkor också beslutas för en intagen som har dömts till fängelse i lägst två år.

För att den intagnes anpassning i samhället ska underlättas får han eller hon beviljas permission om minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats och det inte finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig. För en intagen som avtjänar ett livstidsstraff ska andelen av strafftiden bestämmas som om strafftiden är 18 år (10 kap. 1 §).

En permission ska enligt 10 kap. 5 § förenas med de villkor som behövs. Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl ska den intagne stå under bevakning. Villkoren ska vara individuellt utformade utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och kan t.ex. avse vistelseort, anmälningsskyldighet, krav på

nykterhet och förbud mot att kontakta ett brottsoffer (prop. 2009/10:135 s. 162). Ett villkor som har meddelats i samband med permission får kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

I Tidöavtalet beskrivs hur Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna i ett samarbetsprojekt om kriminalitet kommer att utarbeta och genomföra politiska reformer för att bekämpa och förebygga brott samt öka tryggheten (s. 18 f.). Under rubriken Övriga reformer – Kriminalvården anges följande om permission:

Reglerna om permission ses över. Bland annat bör permission som huvudregel aldrig ges till aktiva gängkriminella. Regler om ett större hänsynstagande till brottsoffret ska införas. Permissioner ska exempelvis inte kunna äga rum i närheten av ett brottsoffers bostad, arbetsplats eller annan plats där brottsoffret normalt uppehåller sig. Möjligheterna till obevakade permissioner bör ses över i syfte att inskränkas.

Transporter av intagna

Av 24 kap. 2 § brottsbalken framgår att om den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller häktad rymmer eller sätter sig med våld eller hot om våld till motvärn eller på annat sätt gör motstånd mot någon som han eller hon står under uppsikt av, får det våld användas som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt för att rymningen ska hindras eller ordningen upprätthållas. Transportverksamheten regleras i detalj i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om transporter av frihetsberövade personer (KVFS 2020:2, FARK Transport). I 5 § stadgas att en kontroll- eller tvångsåtgärd i form av kroppsvisitation eller beläggande av fängsel i samband med en transport endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om det är påkallat på grund av risken för t.ex. fritagning ska Kriminalvården samråda med Polismyndigheten om behovet och möjligheterna att begära hjälp med genomförande av transporten (7 §). Innan en transport genomförs ska vidare, i den utsträckning det behövs, en bedömning av de aktuella säkerhetsmässiga förhållandena göras samt nödvändiga beslut om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder ha fattats (8 §). Särskilda kontroll- och tvångsåtgärder kan t.ex. vara kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller beläggning med fängsel (se 8 kap. fängselagen).

Sysselsättning

En intagen ska enligt 3 kap. 1 § fängselagen ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet. Av 3 kap. 2 § framgår vidare att en intagen är skyldig att utföra eller delta i den sysselsättning som anvisas honom eller henne. En intagen som uppbär ålderspension får dock inte åläggas någon sysselsättning och en intagen som har beviljats sjukersättning eller aktivitetsersättning får endast åläggas sysselsättning av den art och omfattning som kan anses lämplig. Av Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 framgår att sysselsättningsgraden förra året uppgick till i snitt 75 procent, vilket var en

minskning med 3 procentenheter jämfört med 2021 (s. 50 f.). Platsbristen på anstalterna har försämrat förutsättningarna för sysselsättning bl.a. eftersom personalen blivit tvungen att prioritera arbetet med den akuta platsbristen. Av 46 anstalter låg 13 på eller över målet på 85 procents sysselsättningsgrad. Sysselsättningsgraden är generellt lägre i anstalter med högre säkerhetsklass vilket beror på att den höga säkerheten dels gör det svårt att differentiera intagna, dels försvårar logistiken med förflyttningar till och från sysselsättningen. Sysselsättningsgraden för kvinnor var 87 procent och för män 75 procent. I årsredovisningen anges vidare att sysselsättningen ska utformas utifrån den intagnes behov och syfta till att den intagne ska få arbetsträna, öka sina kunskaper och insikter, förbättra sina färdigheter samt ta ansvar för sina förberedelser för frigivning och för att själv kunna försörja sig. För de flesta anstalter gäller att den arbetspliktiga tiden är 30 timmar per vecka, men några anstalter har 40-timmarsvecka.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motioner om att restriktionerna för när Kriminalvården får förbjuda oövervakade besök ska lättas upp, bl.a. vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2018/19 (bet. 2018/19:JuU13 s. 27 f.). Utskottet hänvisade till vad som angetts vid tidigare beredning av liknande motionsyrkanden och framhöll att det följer av fängelselagen att ett besök, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller genom att besöket äger rum i ett besöksrum som är så utformat att det omöjliggör att föremål överlämnas. Utskottet fann inte något skäl att ändra gällande ordning och avstyrkte därför motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192). Utskottet har även vid senare tillfällen genom förenklad beredning avstyrkt liknande motionsyrkanden (bet. 2019/20:JuU28, bet. 2020/21:JuU26 och bet. 2021/22:JuU25).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2020/21 behandlade utskottet ett motionsyrkande om rökförbud på anstalter (bet. 2020/21:JuU26 s. 24 f.). Utskottet konstaterade att möjligheten att röka på anstalt redan är mycket begränsad. Utskottet fann att det inte framkommit något som gav anledning att göra ett tillkännagivande om rökförbud och avstyrkte därför motionsyrkandet. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2020/21:304). Utskottet har även vid ett senare tillfälle genom förenklad beredning avstyrkt ett liknande motionsyrkande (bet. 2021/22:JuU25).

Utskottet har tidigare behandlat motioner om att kameraövervakning med ljudupptagning i de intagnas celler ska tillåtas och vara huvudregel när det gäller klass 1- och klass 2-anstalter, bl.a. vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2018/19 (bet. 2018/19:JuU13 s. 27 f.). Utskottet konstaterade att kamerabevakning i dag förekommer på alla anstalter men i varierande grad och inte i bostadsrummen. Utskottet vidhöll sin tidigare inställning att den rådande ordningen var väl övervägd och såg därför inte

något skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågades. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192). Utskottet har även vid senare tillfällen genom förenklad beredning avstyrkt yrkanden om kameraövervakning i cellen (bet. 2019/20:JuU28, bet. 2020/21:JuU26 och bet. 2021/22:JuU25).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 behandlade utskottet ett motionsyrkande om andlig vård för intagna (bet. 2021/22:JuU25 s. 25 f.). Utskottet fann att det inte framkommit något som gav anledning att göra ett sådant tillkännagivande som efterfrågats och avstyrkte därför motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:246).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 behandlade utskottet även ett motionsyrkande om att användningen av gps vid fängstransporter och permissioner bör öka (bet. 2021/22:JuU25 s. 25 f.). Utskottet konstaterade att Kriminalvården har möjlighet att fatta beslut om att permissioner av säkerhetsskäl ska förenas med vissa villkor och att villkoret får kontrolleras med elektroniska hjälpmedel. Vidare framhöll utskottet att det finns förutsättningar att fatta beslut om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder innan transporter genomförs. Enligt utskottet hade det inte framkommit någon omständighet som motiverade ett sådant tillkännagivande om användningen av gps vid fängstransporter och permissioner som motionärerna efterfrågade. Utskottet avstyrkte därför motionsyrkandet. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2021/22:246).

Utskottet har tidigare behandlat motioner om att göra samhällstjänst till regel för samtliga fängelsedömda och om åtgärder mot de som döms till fängelse men som vägrar att utföra samhällstjänst, bl.a. vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2018/19 (bet. 2018/19:JuU13 s. 27 f.). Utskottet konstaterade att de som är intagna i anstalt är skyldiga att utföra eller delta i den sysselsättning som anvisas honom eller henne. Utskottet vidhöll sin tidigare inställning att det inte fanns något skäl att ställa sig bakom de begärda tillkännagivandena. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192). Utskottet har även vid senare tillfällen genom förenklad beredning avstyrkt liknande motionsyrkanden (bet. 2019/20:JuU28, bet. 2020/21:JuU26 och bet. 2021/22:JuU25).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet har angett vid tidigare beredningar av motionsyrkanden om att inskränka rätten till oövervakade besök framgår det av fängselagen att ett besök, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller genom att besöket äger rum i ett besöksrum som är så utformat att det omöjliggör att föremål överlämnas. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning och finner således inte något skäl att ändra gällande ordning och avstyrker därför motion 2022/23:955 (SD) yrkande 4.

Utskottet konstaterar, på samma sätt som vid tidigare beredning av ett motionsyrkande om rökförbud, att möjligheten att röka på anstalt redan är mycket begränsad. Utskottet anser att det inte framkommit någon anledning att göra ett sådant tillkännagivande om rökförbud som efterfrågas i motion 2022/23:955 (SD) yrkande 6. Motionsyrkandet avstyrks.

Kamerabevakning förekommer i dag på alla anstalter, dock i varierande grad och inte i bostadsrummen. Det finns möjlighet att göra rutinmässiga fysiska kontroller av de intagnas bostadsutrymmen. Utskottet anser, på samma sätt som vid tidigare beredningar, att den rådande ordningen är väl övervägd och ser inte något skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande om kamerabevakning i cellen som efterfrågas i motion 2022/23:955 (SD) yrkande 8. Motionsyrkandet avstyrks därför.

När det gäller frågan om andlig vård för intagna har det enligt utskottets mening inte framkommit något som ger anledning för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2022/23:863 (C) yrkande 34. Motionsyrkandet avstyrks.

Kriminalvården har möjlighet att fatta beslut om att permissioner av säkerhetsskäl ska förenas med vissa villkor och att villkoret får kontrolleras med elektroniska hjälpmedel. Vidare finns förutsättningar att fatta beslut om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder innan transporter genomförs. Utskottet anser, på samma sätt som vid tidigare beredning av frågan, att det inte framkommit någon omständighet som motiverar ett sådant tillkännagivande om användningen av gps vid fängstransporter och permissioner som motionärerna efterfrågar. Motion 2022/23:863 (C) yrkande 42 avstyrks.

Som utskottet tidigare har konstaterat är intagna i anstalt skyldiga att utföra eller delta i den sysselsättning som anvisas honom eller henne. Utskottet anser inte att det framkommit något skäl att ställa sig bakom tillkännagivanden om att göra samhällstjänst till regel för samtliga fängelsedömda och om åtgärder mot de som döms till fängelse men som vägrar att utföra samhällstjänst. Utskottet avstyrker därmed motion 2022/23:553 (SD) yrkandena 2 och 3.

Kriminalvårdens behandlingsprogram

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. obligatorisk undervisning av sexköpsdömda, stärkt forskning om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott och program för personer som har begått sexualbrott mot barn.

Jämför reservation 12 (V) och 13 (C).

Motionerna

I partimotion 2022/23:1217 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 20 begärs att regeringen ska återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att en

dom om köp av sexuell tjänst kan innehålla villkor om obligatorisk undervisning för den dömda om sexhandels och prostitutionens orsaker och konsekvenser. Enligt motionärerna skulle sådan undervisning kunna medföra en minskad risk för återfall i brott.

I kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 60 begär motionärerna att det brottsförebyggande arbetet och forskningen om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott ska stärkas.

I motion 2022/23:600 av Marlène Lund Kopparklint (M) yrkandena 1–4 anförs att det krävs behandling för att uppnå en förändring av beteendet hos personer som gör sig skyldiga till sexuella övergrepp mot barn så att de inte återfaller i brott. Motionärerna begär att Kriminalvården ska få direktiv om att de metoder och behandlingar som myndigheten använder sig av ska vara evidensbaserade (yrkande 1) och att Kriminalvården i regleringsbrev ska åläggas att använda sig av behandlingsmetoder mot pedofili som har vetenskapligt bevisad effekt (yrkandena 2 och 3). Enligt motionärerna bör även en nationell strategi för hur dömda pedofiler ska ta del av evidensbaserade behandlingsmetoder övervägas (yrkande 4).

I motion 2022/23:588 av Marlène Lund Kopparklint (M) begärs att förutsättningarna för att utreda effekten av farmakologisk behandling för personer som har begått sexualbrott ska ses över.

Bakgrund

Gällande rätt

Av 1 kap. 5 § fängelselagen framgår att det för varje intagen ska upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan. Verkställighetsplanen ska enligt 6 § fängelseförordningen grundas på en utredning om den intagnes behov av stöd och kontroll och om vilka åtgärder som bör vidtas under verkställigheten för att minska risken för återfall i brott. Vid utformningen av verkställighetsplanen ska hänsyn tas till anstaltstidens längd och den intagnes motivation till förändring. Hänsyn ska också tas till brottsoffer och andra som berörs av verkställigheten. Verkställighetsplanen ska dessutom enligt 1 kap. 27 § KVFS 2011:1 vara baserad på en risk- och behovsbedömning som ska förnyas när det finns anledning till det.

Enligt 3 kap. 1 § fängelselagen ska en intagen ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet. Av 3 kap. 2 § framgår att en intagen är skyldig att utföra eller delta i den sysselsättning som anvisas honom eller henne. En intagen får dock inte åläggas att underkasta sig behandling av medicinsk karaktär.

Enligt 26 kap. 6 § brottsbalken ska personer som har dömts till fängelse frigges när de har avtjänat två tredjedelar av ett tidsbestämt fängelsestraff, dock minst en månad. Om det finns särskilda skäl kan dock den villkorliga frigivningen skjutas upp (26 kap. 6 a §). Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömda

inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället. Det ska också beaktas om den dömde på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten. Med villkor för verkställigheten avses t.ex. villkor som har ställts upp i den intagnes verkställighetsplan. Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning ska det göras en helhetsbedömning av allt som har inträffat under verkställigheten. Utgångspunkten bör vara att misskötsamheten ska avse regler eller villkor av större vikt (prop. 2020/21:18 s. 30, bet. 2020/21:JuU8).

Kriminalvårdens årsredovisning

Av årsredovisningen för 2022 framgår att deltagande i behandlingsprogram utgör 2 procent av sysselsätningstiden i anstalt för både män och kvinnor (s. 54 f.). Behandlingsprogram bedrivs även inom frivården. Syftet med programmen är att förebygga återfall i brott genom att förbättra klientens kunskaper, färdigheter och insikter. Målet är att så många klienter som möjligt som bedömts ha medelhög eller hög risk att återfalla i brott ska gå igenom något behandlingsprogram. Behandlingen ska rikta sig mot den enskilda individens kriminogena behov och ska erbjudas likvärdigt för män och kvinnor. Behandlingsprogrammen är huvudsakligen riktade mot generell kriminalitet, våldsbrott, våld i nära relationer, sexualbrott och missbruk av droger eller alkohol.

Behandlingsprogrammen ackrediteras av Vetenskapliga rådet. Effekterna av programmen utvärderas. Om ett program inte ger förväntade effekter tas det bort ur Kriminalvårdens behandlingsutbud.

Kriminalvården bedriver för närvarande 12 ackrediterade behandlingsprogram, vilket är två färre än 2021. Tolvstegsprogrammet avvecklades under 2022 och sexualbrottsprogrammet Relation och samlevnad fasades ut till förmån för det modernare programmet Sexualbrottsprogram med individuellt fokus (Seif). Det manualbaserade sexualbrottsprogrammet Consent för klienter med bedömd låg eller medelhög risk för återfall godkändes i ett första steg i ackrediteringsordningen. En pilotstudie genomfördes på tre anstalter.

Programmet Vrappt riktar sig till klienter med aggressionsproblem och bedrivs med stöd av modern interaktiv VR-teknik. Pilotstudien som startade 2021 slutfördes och resultaten håller på att sammanställas. Rapporten kommer att publiceras under 2023 och användas för revidering av programmet i samarbete med FoU-avdelningen på Rättspsykiatriska regionkliniken i Växjö.

Programmet Entré vänder sig främst till högriskbedömda som ingår i organiserad brottslighet och till andra klienter med hög risk för återfall i allvarlig våldsbrottslighet. Entréprogrammet har utvärderats och även bedömts lämpligt för att bedriva återfallsförebyggande arbete och behandling på målgruppen våldsbejakande extremism. Fortbildning om våldsbejakande extremism genomfördes för programledare i Entré under året. Kunskap om

våldsbejakande extremism är dessutom en del av den ordinarie utbildningen i Entré-programmet som alla programledare går. Sexton klienter som bedömdes vara våldsbejakande extremister ur islamistiska, högerextrema och autonoma miljöer har hittills gått programmet sedan starten 2017.

Programmen Oto, inriktat på generell kriminalitet, och Prism, inriktat på missbruksdriven kriminalitet, slogs samman under året och provades på fem frivårdskontor. Syftet med omarbetningen av programmen var att skapa ett nytt basprogram i frivården. Programmet är fortsatt individuellt och bägge inriktningarna finns kvar i Oto-Prism genom att de fått två spår.

Andelen avslutade verkställigheter med fullföljt behandlingsprogram låg i anstalt på 19 procent, att jämföra med 20 procent de två föregående åren. Resultatet bedöms av Kriminalvården vara acceptabelt med tanke på det ökade antalet inom både anstalt och frivård.

Ny lagstiftning om uppskjuten villkorlig frigivning började gälla den 1 maj 2021. En fördjupad analys av påverkan på programverksamheten har ännu inte gjorts men ett tidigt tecken är att antalet personer som själva väljer att avbryta pågående program har minskat sedan lagändringen.

Behandlingsprogram för personer dömda för sexualbrott

Kriminalvårdens behandlingsprogram Seif är utformat för att passa personer som är dömda för sexualbrott. Seif står för Sexualbrottsprogram med individuellt fokus. Programmet syftar till att minska risken för återfall i sexualbrott. Det är utvecklat av Kriminalvården och ligger i linje med forskning om hur behandling för att motverka sexualbrott bör utformas. Programmet riktar sig till män och kvinnor dömda för alla typer av sexualbrott och tillämpar tekniker och strategier från kognitiv beteendeterapi (kbt). Seif blev ackrediterat av en vetenskaplig panel 2018.

Seif fokuserar på riskfaktorer för återfall i sexualbrott som är möjliga att påverka med psykologisk behandling, t.ex. attityder som stöder övergrepp, sexuell upptagenhet och bristande självreglering. Programmet har ett flexibelt format, vilket innebär att det i hög grad kan anpassas utifrån deltagarens problematik.

Seif ges både i grupp och individuellt. Grupperna leds av två programledare och består av sex till åtta deltagare. I individuellt format bedrivs programmet av en programledare. Omfattningen på programmet varierar utifrån deltagarens risker och behov. Deltagarna arbetar bl.a. med rollspel och hemuppgifter. De får mot slutet av programmet göra en plan för framtiden som bl.a. handlar om hur de ska hantera risksituationer. Efter avslutat program finns en fortsättning i frivården som syftar till att behålla och stärka inläringen för att minska återfallsrisken.

Kriminalvårdens regleringsbrev

I Kriminalvårdens regleringsbrev för 2023 anges att myndigheten ska redovisa en sammanfattning av forskningsläget avseende farmakologisk och annan

medicinsk behandling för klienter som är dömda för sexualbrott. Kriminalvården ska vidare redovisa vilka insatser som kan erbjudas dessa klienter under verkställigheten samt vilket utvecklingsarbete som bedrivs inom myndigheten när det gäller målgruppen. I redovisningen ska särskilt fokus riktas mot klienter som är dömda för sexualbrott mot barn.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2020/21 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att det ska tas fram lagstiftning som innebär att en dom om köp av sexuell tjänst kan innehålla villkor om obligatorisk undervisning för den dömda om sexhandels och prostitutionens orsaker och konsekvenser (bet. 2020/21:JuU26 s. 31 f.). Utskottet konstaterade att det inom Kriminalvården fanns ett ackrediterat behandlingsprogram utformat för att passa personer dömda för sexualbrott som kan anpassas efter de behov som finns. Vidare framhöll utskottet att Kriminalvården arbetade med att ta fram ännu ett sexualbrottsprogram. Mot den bakgrunden saknades det enligt utskottet anledning för riksdagen att ta ett sådant initiativ som motionärerna efterfrågade. Utskottet avstyrkte därför yrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:304).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande om nya behandlingsprogram för personer som begår sexuella övergrepp mot barn (bet. 2020/21:JuU26). Utskottet anförde följande (s. 38 f.):

Sexuella övergrepp mot barn är ett vedervärdigt brott och ska resultera i ett kraftigt fängelsestraff. Detta är viktigt inte minst ur ett brottsofferperspektiv. Mot bakgrund av att många förövare vid sexuella övergrepp mot barn är män med den sexuella avvikelser pedofili framstår inte fängelse som en tillräckligt adekvat påföljd för att förhindra fortsatt brottslighet. Brottsligheten bör hindras även med vård och behandling som minskar risken för återfall. Behandling eller medicinering får dock aldrig få till följd att fängelsestraffet kortas ned. Sådant vård bör kunna erbjudas inom ramen för Kriminalvårdens återfallsförebyggande program samt föreskrivas som särskild föreskrift i samband med skyddstillsyn. De behandlingsprogram för sexualförbrytare som i dag erbjuds inom kriminalvården utgår från kognitiv beteendeterapi och är frivilliga att delta i. Behandling med testosterondämpande läkemedel, s.k. farmakologisk behandling, används sällan, bl.a. eftersom det saknas tillräckligt underlag för att bedöma i vilken utsträckning den minskar risken för återfall i brottslighet. Nyligen publicerades dock en studie från Karolinska institutet där ett femtiotal pedofiler deltagit i en behandlingsmetod med ny medicinering. Studien visade att de som medicinerades löpte en lägre risk att begå övergrepp eftersom riskfaktorerna minskade. Utskottet anser att behandlingsprogrammen för sexualförbrytare mot barn behöver utvecklas och intensifieras. När den farmakologiska behandlingen är tillräckligt evidensbaserad bör den införas som behandlingsform. Regeringen bör därför ge Kriminalvården i uppdrag att inventera forskning på området samt utforma lämpliga program för farmakologisk och annan medicinsk behandling av pedofiler.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:304). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 82).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 behandlade utskottet motionsyrkanden om behandling av personer som har begått sexualbrott mot barn (bet. 2021/22:JuU25 s. 32 f.). Utskottet konstaterade inledningsvis att när det gäller behandling av personer som har begått sexualbrott mot barn är samtliga behandlingsprogram som Kriminalvården bedriver ackrediterade, vilket innebär att de har genomgått en vetenskaplig prövning och att effekterna av dem har prövats. Vidare anförde utskottet att det sedan maj 2021 finns en möjlighet att skjuta upp den villkorliga frigivningen för en intagen som vägrar att delta i behandlingsprogram. Utskottet uttalade att denna möjlighet bör utgöra ett starkt incitament för intagna som har begått sexualbrott att genomgå de återfallsförebyggande åtgärder som erbjuds dem. Mot den bakgrunden saknades det enligt utskottet skäl att ta initiativ till sådana tillkännagivanden som efterfrågats. Motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:304).

Vid samma beredning föreslog utskottet samtidigt ett nytt tillkännagivande om nya behandlingsprogram för personer som begår sexuella övergrepp mot barn. Utskottet anförde följande (bet. 2021/22:JuU25 s. 37 f.):

Som framgår ovan tillkännagav riksdagen våren 2021 att regeringen bör ge Kriminalvården i uppdrag att inventera forskning på området samt utforma lämpliga program för farmakologisk och annan medicinsk behandling av pedofiler. Utskottet anser fortfarande att sådana program bör utformas och att möjligheterna att införa vård som påföljd vid sidan av fängelse bör utredas. I en utredning om en utvidgad påföljdsbestämning vid sexualbrott mot barn bör det övervägas i vilken utsträckning regler om tvångsvård ska vara tillämpliga vid påföljdsbestämningen.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:246). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 122 f.).

Utskottets ställningstagande

När det gäller sexualbrott finns det ett ackrediterat behandlingsprogram som är utformat för att passa personer dömda för sexualbrott och som kan anpassas efter de behov som finns. Efter avslutat program finns en fortsättning i frivården som syftar till att behålla och stärka inläringen för att minska återfallsrisken. Mot denna bakgrund saknas det enligt utskottet anledning för riksdagen att ta något sådant initiativ om att köp av sexuell tjänst ska kunna innehålla villkor om obligatorisk undervisning som efterfrågas i motion 2022/23:1217 (V) yrkande 20. Utskottet avstyrker därför yrkandet.

Utskottet anser inte heller att det framkommit några omständigheter som ger riksdagen skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande om att stärka det brottsförebyggande arbetet och forskningen om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott som begärs i motion 2022/23:863 (C) yrkande 60. Motionsyrkandet avstyrks.

När det gäller behandling av personer som har begått sexualbrott mot barn konstaterar utskottet att samtliga behandlingsprogram som Kriminalvården bedriver ska ackrediteras av Vetenskapliga rådet. Effekterna av de program som tas fram utvärderas och om ett program inte ger förväntade effekter tas det bort ur Kriminalvårdens behandlingsutbud. Som framgår ovan har riksdagen också vid två tillfällen tillkännagett att regeringen bör ge Kriminalvården i uppdrag att inventera forskning på området samt utforma lämpliga program för farmakologisk och annan medicinsk behandling av pedofiler. Mot denna bakgrund saknas det enligt utskottet skäl att ta initiativ till sådana tillkännagivanden som efterfrågas i 2022/23:600 (M) yrkandena 1–4 och 2022/23:588 (M). Motionsyrkandena avstyrks.

Rymningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om kriminalisering av rymningar.

Motionen

I motion 2022/23:553 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1 begär motionärerna att regeringen ska återkomma med ett lagförslag där rymning från alla frihetsberövande åtgärder ska kriminaliseras. Motionärerna anför att det tillkännagivande om kriminalisering av rymningar från fängelse som riksdagen beslutat om inte är tillräckligt eftersom det även sker rymningar från t.ex. rättspsykiatrisk vård.

Bakgrund

Villkorlig frigivning

En rymning från fängelse kan bl.a. få konsekvenser för en intagens möjlighet till villkorlig frigivning. Den centrala bestämmelsen om villkorlig frigivning finns i 26 kap. 6 § brottsbalken. Enligt den gäller som huvudregel att villkorlig frigivning ska ske när den dömden har avtjänat två tredjedelar av ett tidsbestämt fängelsestraff, dock minst en månad. Villkorlig frigivning kan dock enligt 26 kap. 6 a § skjutas upp om det finns särskilda skäl för det. Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömden på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten. En helhetsbedömning av allt som har inträffat under verkställigheten ska göras och utgångspunkten bör vara att misskötsamheten ska avse regler eller villkor av större vikt. Att rymning är en sådan överträdelse som kan vara tillräcklig för att den villkorliga frigivningen

ska skjutas upp framgår av förarbetena till den gamla lydelsen av bestämmelsen (se prop. 2005/06:123 s. 56).

Kriminalvårdens årsredovisning

Kriminalvården uppger i årsredovisningen för 2022 att huruvida en incident klassas som en rymning eller avvikelse beror på vilken nivå av kontroll den intagne står under vid tiden för incidenten (s. 70). Direktrymning innebär att en intagen som är placerad i en anstalt i säkerhetsklass 1 eller 2 eller på ett häkte tar sig ut därifrån. Om en klient rymmer från permission som är bevakad av personal är det också att betrakta som rymning. Direktavvikelse innebär att en intagen som är placerad i en anstalt i säkerhetsklass 3 tar sig ut från anstalten. En anstalt i säkerhetsklass 3 har som regel inget direkt rymningshinder såsom staket eller mur. Om en intagen inte återvänder från en permission på egen hand är det att betrakta som en avvikelse.

Av årsredovisningen framgår vidare att inga direktrymningar från häkte eller anstalt med säkerhetsklass 1 eller 2 inträffade under 2022 (s. 70 f.). Motsvarande siffror för 2021 var desamma. Till skillnad från 2021 skedde en s.k. övrig rymning från häkte under 2022. Antalet direktavvikelser från anstalter med säkerhetsklass 3 ökade under 2022. Under 2022 inträffade 93 direktavvikelser och motsvarande siffra för 2021 och 2020 var 62 respektive 46. Antalet avvikelser och övriga rymningar från anstalt var 93 under 2022, att jämföra med 80 stycken 2021 och 58 stycken 2020. Antalet avvikelser vid permission ökade också 2022, vilket enligt Kriminalvården var väntat eftersom permissionerna helt återgick till normala nivåer efter covid-19 samtidigt som medelbeläggningen ökade (s. 71). Antalet avvikelser från vårdvinstelser minskade däremot. En person som transporterades på uppdrag av Statens institutionsstyrelse fritogs av en beväpnad medhjälpare från en transport i juni 2022. Kriminalvården utredde händelsen, som bedömdes ha hanterats i enlighet med gällande regelverk och styrande dokument. Antalet rymningsförsök under transporter utförda av nationella transportenheten minskade under 2022.

Sluten rättspsykiatrisk vård

I 30 kap. 6 § brottsbalken anges att den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning i första hand ska dömas till en annan påföljd än fängelse. Rätten får döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. I 31 kap. 3 § brottsbalken anges att om den som har begått ett brott, för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter, lider av en allvarlig psykisk störning, får rätten överlämna honom till rättspsykiatrisk vård, om det med hänsyn till hans psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt är påkallat att han är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, som är förenad med frihetsberövande och annat tvång. Har brottet begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, får rätten besluta att särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård skall

äga rum vid vården, om det till följd av den psykiska störningen finns risk för att han återfaller i brottslighet, som är av allvarligt slag. Vård som ges när patienten är intagen på en sjukvårdsinrättning benämns slutna rättspsykiatrisk vård. När vården har förenats med särskild utskrivningsprövning är det förvaltningsrätten som beslutar om öppen rättspsykiatrisk vård eller utskrivning från rättspsykiatrisk vård, efter anmälan av chefsöverläkaren (16 a §).

Rymningar från rättspsykiatrisk vård

I ett svar på skriftliga frågor 2020/21:1234 och 2020/21:1234 anförde socialminister Lena Hallengren den 20 januari 2021 bl.a. följande om rymningar från rättspsykiatrisk vård:

Det är avgörande för förtroendet för rättssamhället att påföljder verkställs på ett säkert sätt. Detta gäller all verkställighet, inte bara inom ramen för den rättspsykiatriska vården. Säkerheten får inte äventyras, samtidigt som de dömdas rättigheter behöver tillgodoses. Det är givetvis inte acceptabelt att personer som vårdas inom rättspsykiatri begår våldsdåd. Detta är lyckligtvis mycket ovanligt. Det är de rättspsykiatriska klinikerna själva, genom chefsöverläkaren, som fattar beslut om patientens möjligheter att vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. I fall likt detta, när den rättspsykiatriska vården är förknippad med särskild utskrivningsprövning, ska beslutet även underställas förvaltningsrätten. Min bedömning är att det redan i dag finns rigorösa rutiner för hur detta ska hanteras. Den sjukdomshistorik och det våldskapital som patienterna vid dessa kliniker uppvisar innebär dock att de rättspsykiatriska enheterna kontinuerligt behöver arbeta målmedvetet med det säkerhetshöjande arbetet på flera fronter. Detta innebär rutiner och riskbedömningar vid vistelser utanför vårdinrättningens område eller permissionsgång.

I svaret på ytterligare en skriftlig fråga 2020/21:2170 på området angav socialministern den 24 mars 2021 bl.a. följande:

Det är naturligtvis mycket allvarligt när rymningar från anstalter och andra institutioner för slutenvård sker. Detta i synnerhet när det finns risk för eller förekommer att personer som avviker begår nya brott. – – – Jag ser mycket allvarligt på att rymningar förekommer men anser samtidigt att gällande regelverk ger tillräckliga möjligheter att reagera kraftfullt. Säkerhetsplaneringen i samband med permissioner och andra vistelser utanför institutionen är en fråga för de regioner som ansvarar för verksamheten och jag ser positivt på att regionerna nu ser över säkerheten inom rättspsykiatri.

Migrationsverkets årsredovisning

Av Migrationsverkets årsredovisning för 2022 (s. 84) framgår att det förra året skedde fyra fullbordade rymningsincidenter i förvarsverksamheten, där en incident kan involvera en eller flera förvarstagna personer. Det ligger på ungefär samma nivå som 2021 då tre fullbordade rymningar ägde rum.

Pågående arbete

Den 30 juni 2022 beslutade regeringen kommittédirektiv om ett förstärkt samhällsskydd och en minskad risk för återfall i brott (dir. 2022:95). När det gäller skärpta reaktioner vid rymningar och avvikelser anges att utredaren ska överväga och om lämpligt föreslå ändringar som innebär skärpta reaktioner vid rymningar och avvikelser från verkställigheten av ett fängelsestraff, t.ex. i form av kriminalisering av sådana handlingar. Uppdraget ska redovisas senast den 29 december 2023.

I Tidöavtalet beskrivs hur Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna i ett samarbetsprojekt om kriminalitet kommer att utarbeta och genomföra politiska reformer för att bekämpa och förebygga brott samt öka tryggheten (s. 18 f.). Under rubriken Övriga reformer – Kriminalvården anges att rymning från anstalt, häkte och övriga frihetsberövande åtgärder ska kriminaliseras.

Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel har bl.a. föreslagit ny lagstiftning som ger möjlighet att använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning som gäller plats- och kommunikationsövervakningsuppgifter för att lokalisera personer i syfte att möjliggöra verkställighet av frihetsberövande påföljder (SOU 2022:50). Förslaget handlar alltså om att t.ex. kunna ta del av information från efterlysta personers mobiltelefoner när de rymt från verkställighet eller inte inställt sig när de ska påbörja verkställighet. De frihetsberövande påföljder som omfattas av förslaget är fängelse, rättspsykiatrisk vård och slutna ungdomsvård. Betänkandet har varit på remiss och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid tre tillfällen tidigare föreslagit tillkännagivanden till regeringen om att kriminalisera rymningar och avvikelser (bet. 2019/20:JuU28 s. 51 f., 2020/21:JuU26 s. 49 f. och 2021/22:JuU25 s. 38 f.).

Vid de två första tillfällena reserverade sig ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet mot förslaget och ansåg att riksdagen inte skulle göra något sådant tillkännagivande. Riksdagen biföll i dessa fall reservationerna (prot. 2019/20:106 § 11 och rskr. 2020/21:304).

Förra året föreslog utskottet i betänkande 2021/22:JuU25 (s. 38 f.) ett tillkännagivande till regeringen om att återkomma med ett förslag där rymning och försök till rymning från kriminalvårdsanstalt och avvikelse från permission beläggs med ett fängelsestraff. I betänkandet framhöll utskottet att de sanktioner som i dag står till buds när någon rymmer är begränsade, och konsekvenserna för den enskilde blir därför små. Utskottet noterade att rymningar innebär att stora resurser tas i anspråk från rättsväsendet som redan är hårt ansträngt. Utskottet anförde vidare att det dessutom inte sällan handlar om personer som dömts till långa fängelsestraff för allvarliga brott och som

kan vara farliga ute i samhället. Den som rymmer från ett fängelsestraff signalerar enligt utskottet att han eller hon inte ställer upp på rättssamhällets grundvalar och inte söker botgöring för de oförrätter som åsamkats ett brottsoffer. Utskottet ansåg att man bör markera mot ett sådant klandervärt beteende genom kriminalisering i lag. Utskottet anförde att i andra situationer där enskilda angriper själva kärnan i rättskipningen eller trotsar ordningsmakten är principen att det betraktas som särskilt allvarligt. Bland annat därför är mened och övergrepp i rättsak s.k. artbrott. Utskottet menade att samma principiella synsätt bör gälla om någon väljer att rymma från en anstalt eller avvika från en permission. Riksdagen biföll denna gång utskottets förslag (rskr. 2021/22:246). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23: s. 123).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att rymningar från rättspsykiatrisk vård ska kriminaliseras (bet. 2021/22:JuU23 s. 93 f.). Utskottet konstaterade att säkerheten vid de rättspsykiatriska anstalterna måste vara hög och att varje rymning är ett misslyckande som måste tas på största allvar. Utskottet noterade i detta sammanhang att det finns ett regelverk för detta och att det i stor utsträckning är respektive regions ansvar att se till att regelverket följs. Enligt utskottet fanns det inte anledning att ta något initiativ med anledning av motionen och den avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:245).

Utskottets ställningstagande

Varje rymning från anstalt eller sluten rättspsykiatrisk vård är ett misslyckande som måste tas på största allvar. Som framgår ovan gjorde riksdagen förra året ett tillkännagivande om att rymning och försök till rymning från kriminalvårdsanstalt och avvikelse från permission ska beläggas med fängelsestraff. Regeringen har därefter tillsatt en utredning där bl.a. denna fråga ska behandlas. I Tidöavtalet aviseras dessutom att rymning från anstalt, häkte och övriga frihetsberövande åtgärder ska kriminaliseras. Mot bakgrund av att det pågår ett arbete med frågan om kriminalisering av rymningar från frihetsberövande åtgärder är utskottet inte berett att ställa sig bakom det tillkännagivande som begärs i motion 2022/23:553 (SD) yrkande 1. Motionsyrkandet avstyrks.

Kriminalvårdens organisation och kapacitet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. fler anstalts- och häktesplatser och ägandeformer för Kriminalvårdens lokaler.

Jämför reservation 14 (S, C) och 15 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 68 anför motionärerna att utbyggnaden av Kriminalvården måste fortsätta i hög takt samtidigt som det återfallsförebyggande arbetet behöver fortsätta och utvecklas. Motionärerna begär att Kriminalvården får de långsiktiga förutsättningar som krävs utifrån de förslag som regeringen lämnar på det kriminalpolitiska området. Även i kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 35 begärs att antalet anstaltsplatser ska utökas. Motionärerna anför att bristen på fängelseplatser leder till stora påfrestningar både för de intagna och för personalen och påverkar det återfallsförebyggande arbetet negativt.

I kommittémotion 2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 1 begärs att ägandet av Kriminalvårdens lokaler ska utredas. Motionärerna anför att motsvarande myndigheter i ett flertal andra länder äger och förfogar över sina egna lokaler och att en liknande ordning bör utredas i Sverige.

I motion 2022/23:779 av Johan Hultberg och Ann-Sofie Alm (båda M) begärs att det ska etableras en ny kriminalvårdsanstalt i Åmål. Motionärerna anför att Kriminalvården på grund av platsbrist måste dels utöka platser på befintliga anstalter, dels nyetablera anstalter. Åmål har mark som uppfyller krav på tillgänglighet samt kommunikationer och kommunen kan i samarbete med företag och civilsamhälle erbjuda en meningsfull verksamhet för intagna. Dessutom menar motionärerna att en sådan etablering skulle vara mycket positiv för den lokala och regionala utvecklingen. Ett liknande yrkande framställs i motion 2022/23:1108 av Magnus Jacobsson (KD).

Bakgrund

Kriminalvårdens årsredovisning

I Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 gör Kriminalvården bedömningen att förmågan att verkställa utdömda påföljder, bedriva häktesverksamhet och utföra personutredningar försämrades inom flera områden och att tidigare positiv utveckling stannade av inom andra (s. 23). Detta bedöms vara ett resultat av en långvarig hög arbetsbelastning med ett ökande antal klienter i kombination med svårigheter att rekrytera personal i tillräcklig omfattning. Det höga beläggningstrycket, svårigheterna att rekrytera och den

utbildningsskuld som pandemin orsakade fick sammantaget stor inverkan på häktes- och anstaltsverksamheten.

Inflödet av häktade under 2022 var näst intill oförändrat jämfört med 2021, samtidigt som medelbeläggningen fortsatte att öka (s. 24 f.). Den ökade beläggningen berodde på att både häktningstiderna och antalet verkställighetsfall fortsatte att öka. Det var ett ansträngt beläggningsläge på alla häkten i hela landet, för alla typer av platser, under hela året. I de fall det uppstod lättnader i något område användes detta för att avlasta andra högt ansträngda områden.

Även beläggningen i anstalt fortsatte att öka under 2022 (s. 38). Användningen av beredskapsplatser och tillfälliga platser ökade under 2022. När inte dessa räknas med uppgick den genomsnittliga beläggningsgraden under året till 113 procent, att jämföra med 109 procent 2021 och 103 procent 2020. Kriminalvården uppger att beläggningsgraden var mycket hög inom samtliga anstaltsklasser, även om det började bli svårt att fylla anstalterna med säkerhetsklass 3 eftersom inte tillräckligt många intagna var lämpade för den lägsta säkerhetsnivån. Den utdragna platsbristen har medfört att fler personer nu placeras på anstalter i säkerhetsklass 3 som tidigare inte skulle ha bedömts som lämpliga. Risken för bl.a. ordningsstörningar och otillåten påverkan har därför ökat på denna typ av anstalter och våldet mellan intagna har ökat i säkerhetsklass 3. Platsbristen innebar även att det var svårare att omplacera en intagen till en anstalt med högre säkerhet om det skulle behövas. Det var också svårare att avskilja intagna i väntan på omplacering, på grund av brist på avskildhetsplatser.

Kriminalvården har på uppdrag av regeringen tagit fram en strategisk och långsiktig plan för kompetensförsörjning för åren 2022–2031 (s. 85).

Kriminalvårdens budgetunderlag

I budgetunderlaget för 2024 uppger Kriminalvården att myndigheten planerar för en utökning med ca 4 200 fasta platser inom tio år, varav 1 200 i häkte och 3 000 i anstalt (s. 9). Eftersom det tar tid att etablera nya platser i form av ny- och tillbyggnationer behövs även ett stort antal tidsbegränsade platser. Kriminalvården har i dag ca 1 100 beredskapsplatser i bruk, främst i form av dubbelbeläggning i rum som normalt är avsedda för en person. Tidsbegränsade platser i häkte kan vara arrestplatser som hyrs av Polismyndigheten, anstaltsplatser som tillfälligt konverteras till häktesplatser och byggnader med tillfälliga bygglov. Kriminalvården har haft ambitionen att försöka halvera antalet beredskapsplatser innan utgången av 2026, i takt med att fasta platser tillkommer, men i själva verket har behovet ökat ytterligare de senaste åren. Därför bedöms det inte som möjligt att avveckla beredskapsplatser inom överskådlig tid. Kriminalvården bedömer platssituationen kontinuerligt och kommer att påbörja avveckling av beredskapsplatser i den takt som anses som möjligt. För närvarande ligger samtliga beredskapsplatser kvar i planen under kommande tioårsperiod. För att säkerställa balansen mellan effektivitet, hög

säkerhet och en trygg arbetsmiljö är myndighetens mål att på sikt ha en beläggning på 95 procent enbart på fasta platser.

Kriminalvården framhåller att det finns en rad osäkerhetsfaktorer när det gäller prognosen över klientutvecklingen (s. 8). Myndighetens prognos utgörs till stor del av bedömda effekter av ett antal lagförslag samt lagändringar som nyligen har trätt i kraft eller kommer att träda i kraft inom kort. Utredningsförslag som nyligen lämnats, från exempelvis Flerbrottsutredningen, har inte räknats med i prognosen. Många av de kriminalpolitiska förändringar som tas upp i Tidöavtalet kan också komma att få stor påverkan på Kriminalvårdens inflöde av klienter. Kriminalvården anför att det för närvarande sammantaget är mycket svårt att få en bild av den samlade effekten av ny lagstiftning inom straffrättsområdet.

Kriminalvården kan konstatera att myndighetens hyreskostnader kommer att öka framöver i takt med att myndigheten expanderar och moderniserar sin infrastruktur (s. 4 f.). Ett sätt att minska myndighetens lokalkostnader skulle enligt Kriminalvården kunna vara att se över ägardirektiven till Specialfastigheter AB, alternativt att genomföra en reform som innebär att Kriminalvården kan vara fastighetsägare och inte som nu hyresgäst. En sådan förändring skulle inte enbart kunna innebära sänkta kostnader utan även att staten skulle ha kontroll över den speciella infrastruktur som främst anstalter innebär. Det skulle också enligt Kriminalvården vara positivt bl.a. med tanke på den säkerhetspolitiska utvecklingen i omvärlden.

Kriminalvårdens regleringsbrev

I Kriminalvårdens regleringsbrev för 2023 anges att myndigheten ska redovisa vidtagna och planerade åtgärder för att utöka platskapaciteten på kort sikt. Kriminalvården ska också redovisa avvikelser och tillkommande planer i förhållande till myndighetens långsiktiga utbyggnadsplan. Därutöver har Kriminalvården fått ett kompletterande kapacitetsuppdrag med anledning av Tidöavtalet, som innebär att översiktligt beräkna vilken kapacitet som behövs i anstalt, häkte och frivård för att de reformer som föreslås i Tidöavtalet som påverkar Kriminalvårdens verksamhet ska kunna genomföras. För varje reform ska det framgå av redovisningen vilken kapacitet som bedöms nödvändig, kostnaden för den, när i tid behovet uppstår samt vilka antaganden som myndigheten bygger sin bedömning på.

Anstaltsplatser utomlands

I ett svar på skriftlig fråga 2022/23:152 anförde justitieminister Gunnar Strömmer den 21 december 2022 bl.a. följande om vilka initiativ som tas för att Kriminalvården ska klara den stora utbyggnad som krävs om förslagen i Tidöavtalet genomförs:

Beläggningen i våra häkten och anstalter är redan nu hög och Kriminalvården behöver kraftigt byggas ut. Det är därför angeläget att den kapacitetsutökning som påbörjats av myndigheten kan fortsätta parallellt

med att säkerheten och verksamheten upprätthålls. I syfte att ge myndigheten förutsättningar för detta föreslår regeringen i budgetpropositionen ökade medel till Kriminalvården i enlighet med myndighetens äskande. Regeringen avser även att utreda möjligheten att hyra anstaltsplatser utomlands och åtgärder för att möjliggöra fler överföringar av straffverkställighet ska ses över.

En anstalt i Åmål

I ett svar på skriftlig fråga 2021/22:1667 anförde justitie- och migrationsminister Morgan Johansson den 15 juni 2022 bl.a. följande om anstaltsplatser i befintliga och nya anläggningar:

Det är Kriminalvården som ansvarar för sin lokalförsörjning inom de ekonomiska ramar de tilldelas.

Pågående arbete

I Tidöavtalet beskrivs hur Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna i ett samarbetsprojekt om kriminalitet kommer att utarbeta och genomföra politiska reformer för att bekämpa och förebygga brott samt öka tryggheten (s. 18 f.). Under rubriken Övriga reformer framgår att Kriminalvården ska expanderas kraftigt och anges följande:

Kriminalvården ges i uppdrag beräkna hur många nya fasta anstalts- och häktesplatser som måste byggas, och hur frivården ska dimensioneras, för att regeringsunderlagets förslag ska kunna genomföras. I samband med detta måste också kostnadseffektiviseringar prioriteras. Det handlar bland annat om att utnyttja stordriftsfördelar och andra åtgärder för att sänka dygnskostnaden.

Vidare anges följande om att hyra anstaltsplatser utomlands:

Möjligheten att hyra anstaltsplatser i andra länder ska utredas med syfte att få ett avtal på plats om att hyra anstaltsplatser i jämförbara länder i Sveriges närområde för att avhjälpa platsbristen i svensk kriminalvård. Utredningen ska även överväga en permanent ordning där fängelseplatser kan hyras utomlands när kapacitetsbrister uppkommer eller för att användas för intagna som dömts till utvisning på grund av brott.

Under rubriken Krafttag mot ungdomsbrottsligheten anges att det ska inrättas särskilda ungdomsfängelser som Kriminalvården ska vara huvudman för. Ungdomsfängelser ska ersätta de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för idag och där domar på slutet ungdomsvård normalt verkställs.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande om fler anstaltsplatser (bet. 2020/21:JuU26 s. 62 f.). Utskottet anförde följande:

Som framgår ovan är överbelagda anstalter redan ett stort problem. De straffskärpningar som har föreslagits, t.ex. skärpta straff för vålds- och

vapenbrott, kommer att leda till att fler personer tillbringar en längre tid på anstalter än nu. Bristen på fängelseplatser leder till stora påfrestningar för både de intagna och personalen och påverkar det återfallsförebyggande arbetet negativt. Utskottet anser att arbetet med utbyggnaden av anstalter och att motverka överbeläggning är viktigt. Platsbrist får aldrig vara en anledning att ge avkall på allmän säkerhet och Kriminalvården måste därför få de resurser som krävs för att kapaciteten ska vara tillräcklig. Regeringen bör därför upprätta en handlingsplan för hur kapaciteten kraftigt ska utökas på sikt.

Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2020/21:304). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 82 f.).

Även vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 föreslog utskottet ett tillkännagivande om fler anstaltsplatser (bet. 2021/22:JuU25 s. 52 f.). Utskottet anförde följande:

Som framgår ovan tillkännagav riksdagen i maj 2021 att regeringen bör upprätta en handlingsplan för hur kapaciteten inom Kriminalvården ska utökas på sikt. Överbelagda anstalter är dock fortfarande ett stort problem. Brist på fängelseplatser leder till stora påfrestningar både för de intagna och för personalen och påverkar det återfallsförebyggande arbetet negativt. Utbyggnaden av anstalter borde ha påbörjats och drivits långt kraftfullare än vad som skett hittills. Regeringen måste ta sitt ansvar för att snabbt komma till rätta med situationen.

Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2021/22:246). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 123).

I samband med beredningen av regeringens skrivelse 2020/21:62 Riksrevisionens rapport om effektiviteten vid Kriminalvårdens anstalter avstyrkte utskottet bl.a. ett motionsyrkande om att ägandet av Kriminalvårdens lokaler ska utredas (bet. 2020/21:JuU20 s 14 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:243).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 var utskottet inte berett att göra något tillkännagivande om på vilka platser i landet som Kriminalvården bör etablera nya häkten och anstalter och avstyrkte motionsyrkanden om detta (bet. 2021/22:JuU25 s. 52 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:246).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan tillkännagav riksdagen i maj 2021 att regeringen bör upprätta en handlingsplan för hur kapaciteten inom Kriminalvården ska utökas på sikt. Även förra året gjordes ett tillkännagivande där det uttalades att regeringen måste ta sitt ansvar för att snabbt komma till rätta med platsbristen. Överbelagda häkten och anstalter är fortsatt ett stort problem. Mot denna bakgrund, och då det pågår ett intensivt arbete inom Kriminalvården med att utöka antalet fasta platser på häkten och anstalter, saknas det enligt utskottet skäl för riksdagen att göra ett nytt tillkännagivande i denna fråga. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2022/23:2139 (S) yrkande 68 och 2022/23:863 (C) yrkande 35.

När det gäller frågan om huruvida Kriminalvården ska hyra eller äga sina lokaler är utskottet inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i 2022/23:955 (SD) yrkande 1. Utskottet föreslår därför att motionsyrkandet avslås.

Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom yrkanden om på vilken plats i landet som Kriminalvården bör etablera en ny anstalt. Motionerna 2022/23:779 (M) och 2022/23:1108 (KD) avstyrks därför.

Överförande av straffverkställighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om åtgärder för att öka antalet överföringar.

Motionen

I motion 2022/23:77 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) anförs att det för att minska platsbristen på anstalterna bör ske en förändring så att personer som inte är svenska medborgare överförs till hemlandet för att avtjäna sitt straff.

Bakgrund

Överförande av frihetsberövande påföljder

Överförande av straffverkställighet är ett samarbete mellan stater som förenklat innebär att en dom eller ett slutligt beslut i brottmål som har meddelats i en stat verkställs i en annan stat. Det samarbete som rör överförande av frihetsberövande påföljder bygger på grundtanken att den dömda bör verkställa sitt straff i den stat där han eller hon har de bästa förutsättningarna att återanpassa sig till ett normalt liv när verkställigheten avslutas.

Kriminalvården planerar och genomför överförande av fängelsedömda till och från Sverige enligt tre lagar: lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (nordiska verkställighetslagen), lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (europeiska verkställighetslagen) och lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (internationella verkställighetslagen).

Nordiska verkställighetslagen

Inom Norden finns det sedan länge ett långtgående samarbete som bygger på att de nordiska länderna har i stort sett likalydande lagar om att överföra

straffverkställighet. Frihetsstraff kan på begäran av domslandet verkställas i det nordiska land där den dömda är medborgare eller där personen har sin hemvist. Domen kan också verkställas i det land där den dömda uppehåller sig om det med hänsyn till omständigheterna är lämpligast. Den dömdes samtycke till överförandet är inget krav. Den nordiska verkställighetslagen bygger på direktkontakt mellan behöriga myndigheter, och den rättsliga prövningen görs av de behöriga myndigheterna. Detta möjliggör ett snabbt förfarande och att regelverket tillämpas på så sätt att en framställning i domstol som har gjorts i enlighet med lagstiftningen normalt godkänns.

Europeiska verkställighetslagen

I europeiska verkställighetslagen finns särskilda regler om överförande av frihetsberövande påföljder till och från medlemsstaterna i EU. Enligt lagen ska Kriminalvården pröva om en utländsk dom ska erkännas och verkställas i Sverige eller om en svensk dom ska skickas till en annan medlemsstat för att verkställas i den staten.

De svenska påföljder som kan överföras är fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård och slutna ungdomsvård. Lagen innehåller kriterier för när ett erkännande respektive översändande ska göras, hur prövningen ska gå till och i vilken utsträckning den andra statens medgivande eller den dömda personens samtycke krävs. Kriminalvårdens beslut kan överklagas till allmän domstol.

Europeiska verkställighetslagen innehåller även tidsfrister för handläggning och transport. Den 1 juli 2020 infördes ett krav på skyndsamt handläggning hos Kriminalvården och i de allmänna domstolarna när en svensk dom på frihetsberövande påföljd ska sändas över till en annan medlemsstat och i de allmänna domstolarna när en utländsk dom på motsvarande påföljd sänds över till Sverige (prop. 2019/20:89, bet. 2019/20:JuU40, rskr. 2019/20:274).

Tidigare fanns det krav på särskilda skäl för ett översändande om det återstod mindre än sex månader av straffet vid tidpunkten för översändandet. Kravet togs bort den 1 december 2022 och samtidigt infördes en möjlighet att sända över domen innan Kriminalvårdens beslut fått laga kraft (prop. 2021/22:273, bet. 2022/23:JuU4, rskr. 2022/23:3).

Internationella verkställighetslagen

Internationella verkställighetslagen gör det möjligt att överföra frihetsberövande påföljder till och från Sverige utanför Norden och EU. Lagen bygger på Sveriges tillträde till den s.k. brottmålsdomskonventionen från 1970 och den s.k. överförandekonventionen från 1983. Visserligen kräver lagens tillämpning inte en generell överenskommelse med den främmande staten för att straffverkställighet ska kunna överföras, men lagen tar främst sikte på samarbetet med de stater som har tillträtt någon av de två konventionerna eller med stater som Sverige annars har träffat ett bilateralt avtal med, t.ex. Thailand

eller Kuba. Verkställigheten av straffet kan alltså överföras även utan konventionsmässiga åtaganden eller avtalsmässig bundenhet, men då uppställs i lagen ett krav på synnerliga skäl för att verkställigheten ska kunna överföras till respektive land från Sverige.

Förfarandet skiljer sig på flera sätt från vad som gäller för samarbetet inom Norden och EU. Bland annat förutsätter internationella verkställighetslagen i större utsträckning att den dömda personen samtycker till överförandet. Lagen förutsätter också såväl domslandets som den verkställande statens medgivande till överförande, vilket bygger på kontakt mellan staternas regeringar.

Överförande av straffverkställighet från Sverige till en annan stat

Ett ärende om att överföra straffverkställighet från Sverige till en annan stat inleds normalt av den dömda personen själv genom att han eller hon lämnar in en begäran till Kriminalvårdens huvudkontor (eller Socialstyrelsen om det rör sig om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård) om att få överföra sin straffverkställighet från Sverige till den andra staten. Om huvudkontoret ställer sig positivt till en sådan begäran lämnas denna in till centralmyndigheten, en funktion inom Justitiedepartementet, som översätter och vidarebefordrar begäran till den andra staten. Om den staten samtycker till ett överförande fattar Kriminalvårdens huvudkontor därefter beslut om att överföra verkställigheten av straffet. Om huvudkontoret däremot avslår en sådan begäran eller annars beslutar om att inte samtycka till att verkställigheten överförs och beslutet överklagas av den dömda personen, skickas överklagandet tillsammans med avslagsbeslutet till Justitiedepartementet för att prövas av regeringen. Kriminalvårdens huvudkontor kan även i första ledet avstå från att fatta ett eget beslut och i stället direkt hänskjuta frågan till regeringen för prövning. Framställningen skickas även i dessa fall till Justitiedepartementet.

Ett ärende om att överföra straffverkställighet från Sverige till en annan stat kan också inledas av den andra staten som genom behörig myndighet i den staten antingen lämnar in en framställning om överförande till den svenska utlandsmyndigheten i det landet för vidarebefordran till centralmyndigheten eller skickar framställningen direkt till centralmyndigheten. Centralmyndigheten skickar sedan framställningen vidare till Kriminalvårdens huvudkontor som därefter prövar om verkställigheten kan överföras.

Ett överförande av straffverkställighet från Sverige till en nordisk stat eller en EU-medlemsstat handläggs och beslutas på myndighetsnivå, av Kriminalvårdens huvudkontor respektive Socialstyrelsen, utan centralmyndighetens medverkan.

Förbättrad hantering av ärenden om överförande av straffverkställighet

Den 7 juli 2022 överlämnade regeringen propositionen Förbättrad hantering av ärenden om överförande av straffverkställighet (prop. 2021/22:273) till

riksdagen. Utskottet behandlade propositionen i betänkandet Förbättrad hantering av ärenden som gäller avtjänande av straff i ett annat EU-land (2022/23:JuU4). Riksdagen biföll regeringens förslag (rskr. 2022/23:3) och lagändringarna trädde i kraft den 1 december 2022. Ändringarna innebär att kravet att det ska finnas särskilda skäl för ett översändande om det återstår mindre än sex månader av straffet vid tidpunkten för översändandet har tagits bort och att det införts ytterligare möjligheter att sända över domen innan Kriminalvårdens beslut har fått laga kraft.

Kriminalvårdens regleringsbrev

I Kriminalvårdens regleringsbrev för 2023 anges att myndigheten ska fortsätta att två gånger per år inkomma med uppgifter om antal utländska medborgare med pågående fängelseverkställigheter, fördelat per land (s. 5). Kriminalvården ska härutöver samtidigt redovisa följande uppgifter för den senaste sexmånadersperioden:

- antalet utländska medborgare som påbörjat fängelseverkställighet, fördelat per land och i strafftidsintervall
- antalet initierade ärenden och antal beslut om överförande per land
- antalet faktiskt genomförda överföranden per land och i intervall om återstående strafftid.

Kriminalvården ska även löpande hålla Regeringskansliet informerat när myndigheten identifierar återkommande svårigheter i samband med ärendehantering i förhållande till specifika länder.

Kriminalvårdens årsredovisning

I årsredovisningen för 2022 anför Kriminalvården följande om överförande av påföljd (s. 43):

Utöver att båda länderna ska samtycka om ett överförande, och att även klientens samtycke krävs i vissa fall, så gäller övergripande att det måste finnas en viss fängelsestandard och säkerställande av humanitära värden i mottagarlandet för att ett överförande ska vara aktuellt. Undermåliga fängelseförhållanden i mottagarlandet, eller att landet saknar avtal med Sverige, utgör hinder för ett överförande. Ett annat vanligt hinder är att överförandeprocessen blir för lång i förhållande till strafftiden. De långa processerna beror ofta på omständigheter utanför Kriminalvårdens kontroll, som att domstolsprocesserna i vissa länder är tidskrävande.

Kriminalvården redovisar att det under 2022 togs totalt 138 beslut om överförande från Sverige till ett annat land (s. 44 f.). Vidare redovisas statistik över antalet överförda frihetsberövande påföljder från Sverige. Statistiken visar genomförda överföranden för såväl frihetsberövade personer som personer som är på fri fot, dvs. som ännu inte har börjat avtjäna sitt straff. Det totala antalet överförda personer från Sverige under 2022 var 137, varav 69 till Norden, 63 till EU (utanför Norden) och 5 till övriga länder. Motsvarande

siffror under 2021 var 148 personer (varav 60 till Norden och 84 till EU). Under 2020 var motsvarande siffra 143 personer (varav 71 till Norden och 71 till EU).

Under 2022 överfördes totalt 74 personer till Sverige för att verkställa en frihetsberövande påföljd. Då har även fängelsepåföljder som påbörjats genom intensivövervakning räknats med.

Antalet frihetsberövade klienter som överfördes från Sverige minskade under 2022 jämfört med 2021. Det var emellertid en normal nivå för den senaste femårsperioden. Under 2021 överfördes många fler frihetsberövade klienter jämfört med hur det sett ut tidigare. Att ökningen inte bibehölls eller fortsatte uppåt under 2022 har flera olika orsaker. Antalet inkomna ärenden minskade generellt under 2021. Minskningen skulle till viss del kunna bero på minskad rörlighet i Norden och EU under pandemin. Tidigare år stod Rumänien för en stor del av antalet överförda frihetsberövade klienter. Antalet ärenden och antalet faktiska överföranden till Rumänien har dock minskat drastiskt, vilket beror på att färre rumäner har påbörjat verkställighet av fängelsestraff i Sverige de senaste åren. Utöver minskningen av antalet överföranden till Rumänien var långa handläggningstider i den mottagande staten en vanlig orsak till att ett överförande inte kom till stånd innan klientens villkorliga frigivning. I fler än 30 ärenden om överföranden under 2022 till en annan EU-stat fick inte Kriminalvården svar inom den gällande tidsfristen 90 dagar. I ett antal ärenden under 2022 översteg handläggningstiden i den mottagande staten ett år.

Kriminalvården bedömer att myndigheten har en effektiv hantering av ärenden om överförande av straffverkställighet. Lagändringarna i europeiska verkställighetslagen i december 2022 innebär att Kriminalvården kommer att kunna pröva frågan om överföranden i fler fall än tidigare. Kriminalvården kommer att tillföra resurser så att överförandefrågan, i enlighet med lagändringarna, kan tas upp i fler ärenden än tidigare.

Pågående arbete

I Tidöavtalet beskrivs hur Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna i ett samarbetsprojekt om kriminalitet kommer att utarbeta och genomföra politiska reformer för att bekämpa och förebygga brott samt öka tryggheten (s. 18 f.). Under rubriken Övriga reformer – Kriminalvården anges följande om överföring av straffverkställighet:

Kriminalvården uppdras att prioritera arbetet med överföring av straffverkställighet. En utredning uppdras föreslå författningsändringar som möjliggör överföring av straffverkställighet i fler fall. Översynen ska gälla både överföring av straffverkställighet inom EU och till tredje land.

Regeringen har uppgett följande (skr. 2022/23:75 s. 83).

Bilaterala och multilaterala kontakter har genomförts med relevanta länder i syfte att utöka möjligheterna till överföranden. Regeringen avser fortsätta detta arbete. Inriktningen på arbetet är också att bilaterala avtal övervägs i de fall där det anses möjligt, lämpligt och resurseffektivt.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att Kriminalvården ska öka samarbetet med andra länder för att få fler utländska medborgare att avtjäna straffet i hemlandet (bet. 2018/19:JuU13 s. 67 f.). Utskottet anförde att syftet med att överföra verkställigheten av en frihetsberövande dom främst är att underlätta den dömda personens återanpassning i det land där han eller hon kommer att vistas efter frisläppandet. Den som inte bor i Sverige ska därför i första hand avtjäna straffet i hemlandet, även om brottet har begåtts här. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192).

Regeringen uppgav i budgetpropositionen för 2022 att tillkännagivandet är slutbehandlat dels mot bakgrund av de bilaterala kontakter som sedan en tid pågått med ett antal centrala länder i syfte att öka möjligheterna till överförande, dels genom regeringens uppdrag till Kriminalvården att redovisa vidtagna åtgärder på området (prop. 2021/22:1 utg.omr. 4 s. 43). Utskottet hade inget att invända mot regeringens redovisning (bet. 2021/22:JuU1 s. 40).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande om åtgärder för att öka antalet överföranden av dömda utländska medborgare till deras respektive hemländer (bet. 2020/21:JuU26 s. 68). Utskottet anförde att Sverige bör prioritera arbetet med att skriva avtal med andra länder om överförande av verkställighet samt att Kriminalvården bör ges i uppdrag att påtagligt öka antalet överföranden av fångar med utländskt medborgarskap i svenska fängelser till deras respektive hemländer. Vidare anförde utskottet att Kriminalvården i Sverige bör fördjupa samarbetet med kriminalvården i de länder vars medborgare är överrepresenterade i de svenska anstalterna, för att överföring ska bli möjligt i fler fall. En ökning av antalet överföranden skulle underlätta den dömdes anpassning till ett liv utan kriminalitet samt frigöra anstaltsplatser och minska kostnaderna i Sverige. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:304). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 83).

Även vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 uttryckte utskottet att regeringen snarast bör vidta åtgärder för att påtagligt öka antalet överföranden och föreslog ett nytt tillkännagivande i samma fråga (bet. 2021/22:JuU25 s. 53 f.). Utskottet anförde följande:

Vidare bör Kriminalvården ges i uppdrag att påtagligt öka antalet överföranden av fångar med utländskt medborgarskap i svenska fängelser till sina respektive hemländer. Kriminalvården i Sverige bör fördjupa samarbetet med kriminalvården i de länder vars medborgare är överrepresenterade i de svenska anstalterna, för att överföring ska bli möjligt i fler fall. En ökning av antalet överföranden skulle underlätta den dömdes anpassning till ett liv utan kriminalitet samt frigöra anstaltsplatser och minska kostnaderna i Sverige.

Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2021/22:246). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 123 f.).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har riksdagen tidigare gjort flera tillkännagivanden om att åtgärder behöver vidtas för att öka antalet överföranden av dömda utländska medborgare till deras respektive hemländer. Två av dessa är ännu inte slutbehandlade. I Tidöavtalet aviseras att ett antal åtgärder kommer att vidtas för att öka antalet överföringar av straffverkställighet. Utskottet anser mot den bakgrunden att det inte finns skäl att ställa sig bakom ytterligare ett tillkännagivande i frågan. Motion 2022/23:77 (M) avstyrks.

Villkorlig frigivning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. begränsning av möjligheten till villkorlig frigivning, restriktioner efter avtjänat straff och möjlighet för Kriminalvården att besluta om vistelseförbud.

Jämför reservation 16 (S), 17 (S), 18 (S), 19 (C) och 20 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 39 begär motionärerna att den som dömts för allvarlig och upprepad brottslighet i vissa fall ska avtjäna hela straffet på anstalt och inte beviljas villkorlig frigivning på samma sätt som i dag.

I samma motion yrkande 41 anges att reaktionerna vid misskötsamhet under avtjänande av straff bör skärpas.

I samma motion yrkande 61 begärs att det ska införas tydligare restriktioner även efter avtjänat straff för män som dömts för våldsbrott mot kvinnor.

I kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 36 begär motionärerna att såväl möjligheten att avlyssna eller övervaka en dömd person en viss tid efter frigivning som möjligheten till förbud att vistas i vissa områden bör utredas.

I samma motion yrkande 37 begärs att Kriminalvården ska få möjlighet att meddela vistelseförbud för den dömda inom ett visst geografiskt område, exempelvis i samband med verkställighet genom fotboja.

I motion 2022/23:600 av Marléne Lund Kopparklint (M) yrkande 5 begärs att förvaringsstraff för samhällsfarliga brottslingar ska utredas. Motionären anför att förvaring finns i Norge och ger domstolar där rätt att avgöra hur länge en person ska sitta inlåst utifrån återfallsrisken.

I motion 2022/23:399 av Markus Wiechel (SD) yrkande 3 begärs att ingen intagen i kriminalvårdsanstalt ska friges innan eventuella skulder är betalda. Motionären begär att regeringen ska återkomma med ett förslag som säkerställer att samtliga intagna betalar sina skulder vid frigivning.

Bakgrund

Gällande rätt

Villkorlig frigivning

I brottsbalken finns bestämmelser om villkorlig frigivning för den som avtjänar ett fängelsestraff. Huvudregeln är att villkorlig frigivning ska ske när den dömda har avtjänat två tredjedelar av sitt fängelsestraff, dock minst 30 dagar (26 kap. 6 §).

Villkorlig frigivning kan dock skjutas upp vid misskötsamhet. Från och med den 1 maj 2021 är det tillräckligt att det finns särskilda skäl, i stället för synnerliga skäl, mot villkorlig frigivning för att den ska skjutas upp. Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömda under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt

1. inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället, eller
2. annars på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Om det finns särskilda skäl mot villkorlig frigivning kan den skjutas upp med högst 180 dagar åt gången (26 kap. 6 a § och 7 § andra stycket). Beslut om uppskjuten villkorlig frigivning fattas av Kriminalvården och kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (26 kap. 9 § och 38 kap. 14 §).

Prövotid

Efter den villkorliga frigivningen gäller en prövotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst 365 dagar (26 kap. 10 § brottsbalken). Den frigivne ska under prövotiden vara skötsam, efter förmåga försöka försörja sig och betala skadestånd som har dömts ut på grund av brottet (11 §). Den frigivne är också skyldig att på kallelse inställa sig hos Kriminalvården.

Övervakning

Den 1 juli 2020 ändrades reglerna när det gäller övervakningstiden efter villkorlig frigivning. Syftet med ändringarna var att stärka möjligheterna för Kriminalvården att vidta kontroll- och stödåtgärder för dem som frigives villkorligt från ett fängelsestraff. Ändringarna innebar bl.a. att möjligheten att föreskriva villkor om vad som ska gälla efter den villkorliga frigivningen utökades och att Kriminalvården numera kan fatta beslut om elektronisk övervakning av den frigivne för att kontrollera att en föreskrift följs.

Enligt 26 kap. 12 § brottsbalken ska den som är villkorligt frigiven ställas under övervakning om det behövs för att minska risken att han eller hon begår nya brott eller för att på annat sätt underlätta hans eller hennes anpassning i samhället. Det är Kriminalvården som beslutar om övervakning. Om inte något annat beslutas upphör övervakningen vid prövotidens utgång.

Övervakningen och kriminalvården i frihet i övrigt bedrivs under ledning av Kriminalvården (13 §). Under övervakningen ska Kriminalvården genom stöd och kontroll verka för att den frigivne inte begår nya brott och för att hans eller hennes anpassning i samhället även i övrigt främjas (14 §). För varje frigiven som står under övervakning ska det upprättas en individuellt utformad plan och Kriminalvården får, om det behövs, besluta om särskilda föreskrifter som ska följas av den övervakade (16 §). Om det behövs för att minska risken att den som står under övervakning begår nya brott eller för att på annat sätt underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, får Kriminalvården enligt 16 § besluta om en särskild föreskrift som ska följas av den övervakade. En sådan föreskrift kan t.ex. avse behandling, deltagande i återfallsförebyggande eller missbruksrelaterad programverksamhet, vistelseort eller skyldighet att lämna bl.a. blodprov, och får högst beslutas för ett år åt gången. Om det är särskilt angeläget för att minska risken att den övervakade begår nya brott får Kriminalvården besluta om elektronisk övervakning för att kontrollera att en föreskrift enligt 16 § följs (17 §). Elektronisk övervakning får beslutas för högst sex månader åt gången. En kontroll- och tvångsåtgärd får enligt 14 a § endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas i stället.

Åtgärder vid misskötsamhet

Om den frigivne bryter mot föreskrifter eller anvisningar om vad som i övrigt ska gälla för övervakningen kan det leda till varning, nya eller ändrade föreskrifter eller förverkande av den villkorligt medgivna friheten med högst 90 dagar åt gången (26 kap. 18 och 19 §§ brottsbalken). Om den frigivne begår brott under prövotiden ska den villkorligt medgivna friheten eller en del av denna förklaras förverkad av domstol, om inte särskilda skäl talar emot det (34 kap. 5 §).

Övervakningsnämnden kan dessutom besluta att den frigivne ska omhändertas (26 kap. 22 § brottsbalken). Ett omhändertagande får ske om det uppkommer en fråga om att förverka villkorligt medgiven frihet, vidta åtgärder vid misskötsamhet eller för att den frigivne ska underkasta sig vård eller behandling. En frigiven får också omhändertas om han eller hon har undandragit sig övervakningen. Den 1 oktober 2022 trädde nya regler i kraft som ger Kriminalvården rätt att fatta beslut om att tillfälligt omhänderta den som bryter mot de villkor som gäller under en villkorlig frigivning (prop. 2021/22:193, bet. 2021/22:JuU21, rskr. 2021/22:370). Syftet med ändringen är att Kriminalvården snabbt ska kunna vidta åtgärder vid konstaterad misskötsamhet för att minska risken för att den dömde begår nya brott och för att kunna verka för hans eller hennes anpassning i samhället (prop. 2021/22:193 s. 20).

Vistelseförbud

Enligt 26 kap. 16 § andra stycket 7 brottsbalken finns efter villkorlig frigivning en möjlighet att ge den övervakade föreskrifter om vistelseort eller

andra anvisningar om på vilka platser eller inom vilka områden den som är villkorligt frigiven eller dömd till skyddstillsyn ska vistas eller inte får vistas. En motsvarande föreskriftsrätt finns i 28 kap. 6 § brottsbalken när det gäller skyddstillsynsdömda och i 11 kap. 6 § fängelselagen när det gäller de som avtjänar sitt straff i kriminalvårdsanstalt men medges vistelse utanför anstalten.

Enligt lagstiftning som trädde i kraft den 1 oktober 2022 har Kriminalvården möjlighet att på eget initiativ pröva om ett fängelsestraff ska verkställas med fotboja och att besluta föreskrifter om förbud för den dömd att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, se 8 § andra stycket 2 och 9 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Det kan t.ex. handla om förbud att vistas i närheten av ett brottsoffers bostad eller på vissa utpekade platser där risken för återfall bedöms vara särskilt stor, t.ex. en klubblokal eller platser där narkotikaförsäljning är vanligt förekommande eller där kriminellt belastade vistas eller bor (prop. 2021/22:196 s. 20). Om risken för återfall i brott är kopplad till att den dömd beger sig till någon annan kommun eller stadsdel, kan förbudet avse det. Elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera att en föreskrift om t.ex. vistelseförbud följs (8 § tredje stycket lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll).

Intagnas skulder

Av Riksrevisionens rapport om återfall i brott framgår att många av de som är intagna på anstalt har problem på flera områden och att skulder är ett av dessa problemområden (RiR 2015:4 s. 34). Riksrevisionens granskning av 200 slumpmässigt utvalda verkställighetsplaner visade att i en tredjedel av dessa fanns angivet att personen hade skulder. Det fanns emellertid ingen obligatorisk fråga eller något utrymme i verkställighetsplanerna där samtliga skulder skulle anges. Det finns andra undersökningar som tyder på att betydligt fler än en tredjedel av de intagna har skulder.

I Riksrevisionens rapport framgår vidare att det förekommer viss samverkan mellan Kriminalvården och Kronofogdemyndigheten i fråga om klienter som har skulder (s. 46). Myndigheterna har bedrivit regionala samverkansprojekt med målet att undvika onödig skuldsättning. Tillsammans med Kriminalvården har Kronofogdemyndigheten tagit fram rutiner och checklistor för att minska risken för att skulder byggs upp i onödan under anstaltsvistelser.

Av Kriminalvårdens årsredovisning för 2022 framgår att det förra året inleddes en samverkan med Konsumentverket och Kronofogdemyndigheten för att ta fram en e-utbildning för hantering av skulder och privatekonomi (s. 29). E-utbildningen prövades på anstalten Hinseberg under sommaren och därefter inleddes ett pilotprojekt på häkte med en förkortad version. Målet är att kunna ta fram ett nytt koncept i form av en studiecirkel med stödmaterial som Kriminalvårdens personal ska kunna genomföra med intagna.

Pågående arbete

Tillsatta utredningar

Den 30 juni 2022 beslutade regeringen kommittédirektiv om ett förstärkt samhällsskydd och en minskad risk för återfall i brott (dir. 2022:95). När det gäller förstärkt samhällsskydd vid allvarlig och upprepad brottslighet anges att utredaren ska

- överväga och om lämpligt föreslå ändringar av straff- och verkställighetslagstiftningen, t.ex. när det gäller villkorlig frigivning, som innebär ett förstärkt samhällsskydd vid allvarlig och upprepad brottslighet
- överväga olika alternativ för hur en sådan förstärkning kan åstadkommas, analysera för- och nackdelar med dem och överväga om det är lämpligt att kombinera olika förändringar
- överväga och om lämpligt föreslå andra ändringar av bestämmelserna om när villkorlig frigivning tidigast får ske och av regleringens utformning som en presumtion för att villkorlig frigivning ska ske.

När det gäller förbud att kontakta brottsoffer och vistelseförbud anges att utredaren ska

- ta ställning till om det bör införas en möjlighet att besluta om särskilda föreskrifter som innebär ett förbud för den villkorligt frigivne eller skyddstillsynsdömde att kontakta brottsoffret
- överväga ändringar inom ramen för påföljdssystemet som innebär utökade eller nya möjligheter att besluta var en dömd person ska vistas eller inte får vistas
- oavsett ställningstagande i sak lämna förslag om en ny brottspåföljd som ska kunna innebära anvisningar om var den dömd ska vistas eller inte får vistas
- även i övrigt lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 december 2023.

Den 7 juli 2022 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att se över kontaktförbudslagstiftningen (dir. 2022:114). Syftet med översynen är att säkerställa att lagstiftningen i så hög grad som möjligt tillgodoser intresset av att förebygga och ge skydd till främst kvinnor och barn som är utsatta för våld och andra kränkningar i nära relationer. Enligt nuvarande ordning tas frågor om kontaktförbud upp på begäran av skyddspersonen eller när det annars finns anledning till det. Utredaren ska bl.a. överväga hur ett kontaktförbuds-förfarande kan initieras, särskilt i samband med villkorlig frigivning från ett fängelsestraff, och om lämpligt lämna författningsförslag. Uppdraget ska redovisas senast den 7 augusti 2023.

Tidöavtalet

I Tidöavtalet beskrivs hur Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna i ett samarbetsprojekt om kriminalitet kommer

att utarbeta och genomföra politiska reformer för att bekämpa och förebygga brott samt öka tryggheten (s. 18 f.). Under rubriken En fullständig och genomgripande översyn av strafflagstiftningen genomförs anges följande om villkorlig frigivning:

Dagens regler om villkorlig frigivning ses över i syfte att ersättas med ett nytt system som innebär att villkorlig frigivning som huvudregel inte beviljas, utan endast om det föreligger särskilda skäl. Särskilda skäl ska innefatta ett gott uppförande och omständigheter som i det individuella fallet talar emot att den intagne återfaller i brottslighet. Villkorlig frigivning ska aldrig kunna ske tidigare än efter att 3/4 av straffet verkställts. Möjligheterna att förlänga övervakningsperioden ska samtidigt ses över för att undvika att personer som sitter av hela straffet slipper övervakning efter avtjänat straff. En förlängning av övervakningsperioden ska inte påverka straffvärdet.

I samma avsnitt anges att förvaringsdom ska införas som en ny påföljd. Förvaringsdom ska kunna utdömas för personer som utgör en samhällsfara genom exempelvis hög risk för återfall i allvarlig brottslighet.

Under rubriken Mönsterbrytande åtgärder för att stoppa gängen anges följande om vistelseförbud:

Inför möjlighet att döma ut vistelseförbud enligt dansk modell. Den som döms för brott ska kunna meddelas ett förbud mot att vistas i ett visst geografiskt område – exempelvis ett bostadsområde – i upp till tio år efter avtjänat fängelsestraff. Detta ska gälla gängrelaterade brott, hedersrelaterade brott och brott kopplade till extremism (det gemensamma är att personens nätverk kan göra gärningsmannen till maktfaktor i samma område), men också för mäns våld mot kvinnor och andra former av våld i nära relation. Överträdelse av vistelseförbud ska som huvudregel leda till en frihetsberövande påföljd.

Tidigare riksdagsbehandling

Villkorlig frigivning

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare föreslagit tillkännagivanden som handlar om skärpta regler för villkorlig frigivning, bl.a. i december 2020 vid beredningen av betänkandet En tydligare koppling mellan villkorlig frigivning och deltagande i återfallsförebyggande åtgärder (2020/21:JuU8) då utskottet föreslog ett tillkännagivande om att ta bort presumtionen för villkorlig frigivning (s. 7 f.). Utskottet anförde att reglerna om villkorlig frigivning behöver skärpas ytterligare så att presumtionen för villkorlig frigivning tas bort och ersätts med ett system där större hänsyn tas till hur den intagne skött sig under verkställigheten av ett fängelsestraff. Andra begränsningar som enligt utskottet borde övervägas var att villkorlig frigivning ska kunna komma i fråga tidigast efter tre fjärdedelar av strafftiden och aldrig för den som har återfallit i brott. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2020/21:166). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 71).

Även vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att ta bort presumtionen för

villkorlig frigivning (bet. 2021/22:JuU25 s. 64 f.). Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget och ansåg att riksdagen inte skulle göra något sådant tillkännagivande. Riksdagen biföll reservationen (prot. 2021/22:103 § 11).

Vistelseförbud

Motionsyrkanden om att kunna döma till vistelseförbud behandlades våren 2019 vid beredningen av propositionen 2018/19:77 Förstärkta återfallsförebyggande åtgärder vid villkorlig frigivning (bet. 2018/19:JuU25 s. 7 f.). I betänkandet konstaterade utskottet att det redan var möjligt att besluta föreskrifter om vistelseort, vilka t.ex. kan innehålla ett förbud för den frigivne att vistas på en viss plats eller inom ett särskilt angivet område. Det hade enligt utskottet inte framkommit något som gav anledning att införa ytterligare möjligheter att besluta om vistelseförbud för den som dömts för brott. Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:228).

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2019/20 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag om vistelseförbud (bet. 2019/20:JuU26 s. 60 f.). Utskottet anförde följande:

I fråga om vistelseförbud finner utskottet att detta kan vara en lämplig åtgärd för att minska kriminellas möjlighet att använda sitt våldskapital som en maktfaktor i ett bostadsområde. Det är i dag ett problem att personer med anknytning till kriminella grupperingar, som har gjort sig skyldig till upprepad brottslighet, efter avtjänat fängelsestraff kan återvända till det område där han eller hon begått brotten. Utskottet finner förvisso att det förslag som nyligen har lämnats i en promemoria om möjligheter till tydligare villkor angående var en villkorligt frigiven person får vistas är ett steg i rätt riktning för att komma till rätta med detta. Det är dock inte tillräckligt. Enligt utskottet bör t.ex. överträdelse av ett vistelseförbud vara straffbart. Regeringen bär därför låta utreda ett vistelseförbud för personer som har begått upprepad brottslighet och som har anknytning till kriminella grupperingar, i syfte att motverka och bryta upp dessa grupperingar. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:258). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 64).

I behandlingen av regeringens lagförslag om utökade kontroll- och stödmöjligheter avseende skyddstillsynsdömda anförde utskottet med anledning av följdmotioner om vistelseförbud följande (bet. 2020/21:JuU22 s. 6 f.):

Det förslag som lämnas i propositionen om att tydliggöra möjligheten att föreskriva villkor om var den som är villkorligt frigiven eller dömd till skyddstillsyn ska vistas eller inte får vistas är ett steg i rätt riktning men enligt utskottets mening inte tillräckligt. Som framgår ovan har riksdagen också tidigare riktat ett tillkännagivande till regeringen om införande av ett mer omfattande vistelseförbud. För att motverka kriminella grupperingar och komma åt de lokalt knutna kriminella gängen som bl.a.

finns i storstädernas förortsområden behöver det införas en ny form av påföljd, vistelseförbud. Vistelseförbudet ska kunna aktualiseras för personer som har begått upprepad brottslighet och som har anknytning till kriminella grupperingar. Det skulle innebära att den som döms förbjuds att vistas i ett visst geografiskt område under en viss period. Vistelseförbudets längd bestäms vid straffmätningen och ska kunna gälla längre än strafftiden. Vidare ska det vara straffbart att överträda ett vistelseförbud. Mot denna bakgrund finns det enligt utskottet anledning för riksdagen att göra ett nytt tillkännagivande till regeringen.

Riksdagen ställde sig bakom utskottets förslag (rskr. 2020/21:235). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 75).

I behandlingen av regeringens lagförslag om nya verktyg mot gängkriminaliteten anförde utskottet med anledning av följdmotioner om vistelseförbud följande (bet. 2021/22:JuU44 s. 18 f.):

Som utskottet tidigare har anfört behövs en ny form av påföljd, vistelseförbud, för att motverka kriminella grupperingar och komma åt de lokalt knutna kriminella gängen som bl.a. finns i storstädernas förortsområden. Denna typ av individuellt avgränsade vistelseförbud bör ta sikte på individer som är involverade i exempelvis gängrelaterat våld eller narkotikaförsäljning. Det skulle kunna begränsa de mest brottsaktiva personernas rörelsefrihet och därigenom lugna ned pågående konflikter. Positiva erfarenheter finns bl.a. från Danmark. Detta har riksdagen också sedan tidigare tillkännagett för regeringen. Det är förvisso positivt att regeringen nu har aviserat en utredning om vistelseförbud, men enligt utskottet är det osäkert om utredningen avser den typ av vistelseförbud som riksdagen har efterfrågat. Utskottet anser därför att det finns skäl för riksdagen att tillkänna för regeringen att den omgående bör tillsätta en utredning eller komplettera direktiven till den aviserade utredningen i syfte att så snart som möjligt återkomma med ett lagförslag om vistelseförbud för gängkriminella i enlighet med det anförda.

Riksdagen ställde sig bakom utskottets förslag (rskr. 2021/22:252). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2022/23:75 s. 125).

Förvaring

Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande om förvaring (bet. 2020/21:JuU24 s. 108 f). Utskottet anförde följande:

Vad [...] gäller motionsyrkanden om förvaring är utskottets utgångspunkt att samhället har ett ansvar att skydda dess invånare från att utsättas för allvarliga brott, i synnerhet i de fall som en sådan brottslighet kan förutses. Enligt utskottet finns det därmed anledning att låta utreda möjligheten att göra en farlighetsbedömning av personer som döms för allvarlig brottslighet innan de frigges, liknande den ordning som enligt uppgift finns i Norge. Utredningen bör överväga om det finns anledning att införa en möjlighet för lämplig instans att kunna besluta att en person ska kvarbli i förvar om personen bedöms kunna komma att återfalla i sådan allvarlig brottslighet som kan utgöra en fara för andras liv eller hälsa om han eller hon frigges.

Utskottet tillstyrkte motionerna, men ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget

och ansåg att det inte borde göras något tillkännagivande i denna fråga. Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2020/21:344).

Även vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2021/22 föreslog utskottet ett tillkännagivande om förvaring (bet. 2021/22:JuU23 s. 93 f.). Utskottet anförde följande:

Utskottet vidhåller sin bedömning att samhället har ett ansvar att skydda dess invånare från att utsättas för allvarliga brott, i synnerhet i de fall som en sådan brottslighet kan förutses. Utskottet anser därför att riksdagen bör tillkänna för regeringen att den ska låta utreda möjligheten att göra en farlighetsbedömning av personer som dömts för allvarlig brottslighet innan de frigges.

Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget och ansåg att riksdagen inte skulle göra något sådant tillkännagivande. Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2021/22:245).

Krav på skuldfrihet

Utskottet har tidigare behandlat en motion om att ingen intagen i kriminalvårdsanstalt ska frigges innan eventuella skulder är betalda och då anført att det redan i början av verkställigheten av ett fängelsestraff är viktigt att uppmärksamma den intagnes privatekonomi samt konstaterat att det förekommer viss samverkan mellan Kriminalvården och Kronofogden i fråga om klienter som har skulder (bet. 2016/17:JuU19 s. 41 f.). Utskottet avstyrkte därför yrkandet. Vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2018/19 vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning och avstyrkte ett likalydande motionsyrkande (bet. 2018/19:JuU13 s. 52 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192). Liknande yrkanden har även beretts (förenklat) i betänkandena 2019/20:JuU28, 2020/21:JuU26 och 2021/22:JuU25.

Utskottets ställningstagande

Den pågående utredningen om ett förstärkt samhällsskydd och en minskad risk för återfall i brott ska bl.a. överväga och om lämpligt föreslå ändringar av bestämmelserna om när villkorlig frigivning tidigast får ske och av regleringens utformning som en presumtion för att villkorlig frigivning ska ske. I Tidöavtalet aviseras dessutom att dagens regler om villkorlig frigivning ska ses över i syfte att ersättas med ett nytt system som innebär att villkorlig frigivning ska beviljas endast om det föreligger särskilda skäl. Särskilda skäl ska innefatta ett gott uppförande och omständigheter som i det individuella fallet talar emot att den intagne återfaller i brottslighet. Enligt utskottet saknas det skäl att föregripa det pågående arbetet i dessa frågor. Utskottet är därmed inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2022/23:2139 (S) yrkande 39 om att den som dömts för allvarlig och upprepad brottslighet i vissa fall ska avtjäna hela straffet på anstalt och inte beviljas villkorlig frigivning. Utskottet avstyrker därför yrkandet.

Konsekvenserna av misskötsamhet under avtjänande av fängelsestraff har en nära koppling till reglerna om villkorlig frigivning och utskottet anser av samma skäl som anförs ovan att det inte finns skäl ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2022/23:2139 (S) yrkande 41. Utskottet avstyrker därför yrkandet.

På samma sätt finns det mot bakgrund av det pågående utredningsarbetet som bl.a. syftar till ett ökat skydd för brottsoffer inte heller skäl för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande om restriktioner även efter avtjänat straff som efterfrågas i motion 2022/23:2139 (S) yrkande 61. Utskottet avstyrker därför yrkandet.

Riksdagen har tidigare gjort flera tillkännagivanden om vistelseförbud. Som framgår ovan ska utredningen om ett förstärkt samhällsskydd och en minskad risk för återfall i brott ta ställning till frågor om vistelseförbud. Dessutom aviseras i Tidöavtalet att vistelseförbud enligt dansk modell ska införas. Den som döms för brott ska kunna meddelas ett förbud mot att vistas i ett visst geografiskt område i upp till tio år efter avtjänat fängelsestraff. Detta ska gälla gängrelaterade brott, hedersrelaterade brott och brott kopplade till extremism men också för våldsbrott i nära relationer. Utifrån att det pågår ett arbete som syftar till att begränsa brottsaktiva personers rörelsefrihet och möjlighet att fortsätta begå brott efter avtjänat straff anser utskottet att det inte finns skäl ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2022/23:2139 (S) yrkande 41. Utskottet avstyrker därför yrkandet.

Enligt lagstiftning som trädde i kraft den 1 oktober 2022 har Kriminalvården möjlighet att på eget initiativ pröva om ett fängelsestraff ska verkställas med fotboja och att besluta föreskrifter om förbud för den dömda att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. Mot denna bakgrund är utskottet inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2022/23:883 (C) yrkande 37. Utskottet avstyrker därför yrkandet.

Utskottet noterar att det anges i Tidöavtalet att förvaringsdom ska kunna utdömas för personer som utgör en samhällsfara genom exempelvis hög risk för återfall i allvarlig brottslighet. Bland annat mot denna bakgrund saknas det skäl för riksdagen att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2022/23:600 (M) yrkande 5. Utskottet avstyrker därför yrkandet.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning och ser inget skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande som efterfrågas i motionen om att ingen intagen i kriminalvårdsanstalt ska frigges innan eventuella skulder är betalda. Utskottet avstyrker därmed motion 2022/23:399 (SD) yrkande 3.

Statistik

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om statistik om intagnas ursprung och nationalitet.

Jämför reservation 21 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 9 anförs att fördjupad statistik om nationalitet och invandrarbakgrund bör tillåtas. Motionärerna vill att Kriminalvården ska tillåtas och även ges i uppdrag att föra statistik om ursprunglig nationalitet också inom gruppen svenska medborgare.

Bakgrund

Brå ansvarar för den officiella kriminalstatistiken i Sverige. Kriminalstatistiken indelas i statistikområdena anmälda brott, handlagda brott, personer misstänkta för brott, personer lagförda för brott, kriminalvård och återfall i brott. Brå producerar även statistik som bygger på enkätundersökningar och annan särskild datainsamling, som Nationella trygghetsundersökningen och den s.k. hatbrottsstatistiken.

Någon särredovisning av vad de dömda och misstänkta har för ursprung förekommer inte i kriminalstatistiken. Brå presenterade 2021 rapporten Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund (Rapport 2021:9). Tidigare publicerade rapporter är Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet (Rapport 2005:17) och Invandrare och invandras barns brottslighet – en statistisk analys (Rapport 1996:2).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motioner om att Brå bör få i uppdrag att genomföra en ny studie om brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet samt att statistik bör föras över misstänkta och dömda personers nationalitet och ursprung, bl.a. i budgetbetänkandet 2016/17:JuU1 (s. 80 f.). Utskottet fann ingen anledning att ställa sig bakom motionerna.

I betänkande 2018/19:JuU13 (s. 74 f.) behandlade utskottet ett motionsyrkande om att Kriminalvården ska tillåtas och även ges i uppdrag att föra statistik om ursprunglig nationalitet även inom gruppen svenska medborgare. Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning att inte ställa sig bakom förslaget om fördjupad statistik om nationalitet och invandrarbakgrund inom Kriminalvården och avstyrkte yrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192). Liknande yrkanden har även beretts (förenklad) i betänkandena 2019/20:JuU28, 2020/21:JuU26 och 2021/22:JuU25.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning och anser inte att det finns anledning att ställa sig bakom förslaget om fördjupad statistik om nationalitet och invandrarbakgrund inom Kriminalvården. Motion 2022/23:955 (SD) yrkande 9 avstyrks därför.

Reservationer

1. Kriminalvårdens brottsförebyggande arbete, punkt 1 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 33 och
bifaller delvis motion
2022/23:1437 av Monica Haider och Tomas Eneroth (båda S).

Ställningstagande

Jag anser att Kriminalvårdens arbete med att förstärka intagnas utslussning och anknytning till arbetsmarknaden samt förhindra att skulder uppstår under häktnings- och verkställighetstiden måste förbättras. Det arbete som görs i dag är enligt min uppfattning inte tillräckligt. Alltför många intagna uppger att enklare praktiska problem som obetalda räkningar eller försening med hyran under häktnings- och verkställighetstiden får allvarliga konsekvenser som försvårar anpassningen och utslussningen till samhället. Detta är inte rimligt och måste motverkas.

2. Avhopparverksamhet, punkt 2 (S, V)

av Ardalan Shekarabi (S), Petter Löberg (S), Anna Wallentheim (S),
Gudrun Nordborg (V), Sanna Backeskog (S) och Lars Isacson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 21.

Ställningstagande

Den som vill lämna den kriminella livsstilen ska kunna få hjälp att göra det. Ofta krävs mycket omfattande insatser och därför måste samverkan mellan

alla inblandade aktörer fungera. Vi noterar de tidigare tillkännagivanden som riksdagen gjort om ett nationellt exit- eller avhopparprogram, men för att säkerställa att regeringen agerar för att en välfungerande avhopparverksamhet snabbt kommer på plats bör ett nytt tillkännagivande göras.

3. Utökad verksamhet med narkotikahundar, punkt 3 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 5.

Ställningstagande

I dag sker viss kontroll av förekomsten av narkotika med hjälp av narkotikahundar. Denna verksamhet förekommer dock i en mindre omfattning än vad som krävs för att utöva nödvändig kontroll över samtliga häkten och anstalter. Vi vill att verksamheten med narkotikahundar i Kriminalvårdens regi utökas. Regeringen bör därför vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

4. Tiden mellan dom och verkställighet, punkt 4 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 15,
2022/23:883 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 25 och
2022/23:1673 av Annie Löf m.fl. (C) yrkande 70.

Ställningstagande

Skyndsamhet mellan dom och verkställighet bör vara utgångspunkten för alla som döms till fängelse. Vad gäller dömda kriminella som inte sitter häktade i väntan på verkställighet händer det alltför ofta att de begår nya brott innan de börjar avtjäna sitt straff. Detta är ett stort problem, inte minst när det gäller

förtroendet för rättsstaten. Det bör därför utredas hur tiden kan kortas mellan att en dom får laga kraft och det att verkställighet påbörjas. Denna problematik är tyvärr särskilt vanlig när det kommer till förövare som blivit dömda för olika former av brott i nära relation. Nya brott hinner alltså begås mot det nära anhöriga brottsoffret innan det utdömda fängelsestraffet börjar avtjänas. Jag vill att Kriminalvården tydligare prioriterar dessa brottsoffers trygghet när de avgör vilka som ska börja avtjäna sitt fängelsestraff omedelbart. Regeringen bör vidta åtgärder för att tillgodose det jag nu har anfört.

5. Uppskov med verkställighet, punkt 5 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt strafftidslagen får uppskov av verkställighet meddelas bl.a. på grund av hälsa och familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden. Vi anser att en mer restriktiv syn bör gälla när det kommer till möjligheterna att beviljas uppskov med verkställighet av fängelsestraff. Även om man kan ha viss sympati för att ett fängelsestraff påverkar den dömdes liv så är det just detta som är syftet. Möjligheten till uppskov på grund av den dömdes arbets- och utbildningsförhållanden bör enligt vår mening helt utgå. Även när det gäller övriga skäl bör det bli en mer restriktiv hållning.

6. Personer som inte inställer sig för verkställighet, punkt 6 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 3.

Ställningstagande

Om en dömd person inte är frihetsberövad när fängelsestraffet ska verkställas föreläggs han eller hon att senast en viss dag inställa sig vid en kriminalvårdsanstalt. Det finns dock många exempel på att personer uteblir utan att det får några reella konsekvenser. Vi menar att det måste genomföras åtgärder för att komma till rätta med detta problem. Det är i dag inte förenat med något straffansvar att inte inställa sig till verkställighet av ett fängelsestraff. Vi anser att den som har förelagts att inställa sig vid en kriminalvårdsanstalt och inte dyker upp ska kunna straffas för det. En annan åtgärd bör vara att den som inte inställer sig frivilligt inte ska kunna beviljas villkorlig frigivning. Regeringen bör vidta åtgärder för att tillgodose det vi nu har anfört.

7. Utökad möjlighet att förbjuda oövervakade besök, punkt 7 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Narkotika förekommer i stor utsträckning inne på svenska anstalter. Ett fortsatt drogmisbruk inne på anstalter utgör både en säkerhetsfråga för de anställda och ett problem för de intagnas rehabilitering. Även om vissa framsteg skett när det gäller kontrollen över narkotika på anstalterna så kvarstår fortfarande problemet och ytterligare åtgärder är därför befogade. Besöksrummen utgör en av vägarna för narkotika att ta sig in. Vi anser därför att restriktionerna för när Kriminalvården får förbjuda oövervakade besök måste lättas upp.

8. Rökförbud i anstalt, punkt 8 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 6.

Ställningstagande

Kriminalvårdens beläggning är mycket ansträngd och myndigheten har efterfrågat åtgärder i syfte att möta den framtida utveckling som förutses i detta avseende. En sådan åtgärd är ett generellt rökförbud i häkten och säkerhetsanstalter. Förutom att förbättra brandsäkerheten skulle det avlasta personalresurser som i dag läggs på hantering och kontroll av cigaretter och tändare samt administration av rökrelaterad misskötsamhet. Vi anser därför att ett rökförbud på anstalter ska utredas. Utredningen bör ta ställning till om förbudet ska vara tillfälligt under den tid kriminalvården är underdimensionerad eller permanent.

9. Kamerabevakning i celler, punkt 9 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 8.

Ställningstagande

Mycket av den kriminalitet som förekommer på anstalter sker i cellerna, där kameror i dag inte tillåts av integritetsskäl. Det är i cellen som nyttjande av narkotika huvudsakligen sker och det förekommer även hot och misshandel i dessa utrymmen. I klass 1- och klass 2-anstalter ska därför kamerabevakning med ljudupptagning tillåtas som ett medel för att stävja brott i anstalter. Den intagnes integritet får anses väga lättare än behovet av säkerhet. Det får ankomma på regeringen att återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

10. Andlig vård, punkt 10 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 34.

Ställningstagande

Alla intagna har rätt att utöva sin religion i anstalt eller häkte, oavsett vilken tro man bekänner sig till. Sveriges kristna råd utvecklar och samordnar den andliga vården vid anstalter och häkten på uppdrag av Kriminalvården. Inom Kriminalvården finns ca 170 präster, pastorer och diakoner samt ett tiotal imamer med tystnadsplikt, som har i uppdrag att möta de intagnas behov av personliga samtal, ordna gudstjänster och vägleda i etiska och existentiella frågor. Denna del av verksamheten riskerar dock att undermineras av den platsbrist som nu pressar Kriminalvården. Ett exempel på detta är den plötsliga nedläggningen av klostret på Kumlaanstalten 2018. Vid nedstängningen hade klostret i 17 år tillhandhållit värdefulla retreatar för livstidsdömda och långtidsdömda med målet att de skulle hitta hem till sig själva genom tystnad, avskildhet, bibelns texter, enskilda samtal med vägledare, avspänning och meditation, riter samt symbolhandlingar. Jag vill att den andliga vården inom kriminalvården ska stärkas, inte nedmonteras.

11. Gps vid fångtransporter och permissioner, punkt 11 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 42.

Ställningstagande

För att öka känslan av trygghet för brottsoffer och anhöriga samt för att motverka spontana rymningar bör gps-sändare vid transporter av frihetsberövande användas vid fler permissioner än vad som är fallet i dag. Regeringen bör vidta åtgärder för att användandet av gps-sändare ska öka.

12. Obligatorisk undervisning för sexköpsdömda, punkt 13 (V)

av Gudrun Nordborg (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:1217 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 20.

Ställningstagande

Jag anser att den svenska sexköpslagen bör utvecklas så att en dom om köp av sexuell tjänst ska kunna innehålla villkor om obligatorisk undervisning för den dömda om sexhandeln och prostitutionens orsaker och konsekvenser eftersom en sådan åtgärd bör minska risken för återfall. Regeringen bör återkomma med förslag på sådan lagstiftning.

13. Stärka forskningen om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott, punkt 14 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 60.

Ställningstagande

Det är viktigt att motverka ökningen av sexualbrott. Kriminalisering och straff gör inte brottet ogjort. Det är därför angeläget att stärka det brottsförebyggande arbetet och forskningen om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott.

14. Fler anstalts- och häktesplatser, punkt 18 (S, C)

av Ardalan Shekarabi (S), Petter Löberg (S), Anna Wallentheim (S), Ulrika Liljeberg (C), Sanna Backeskog (S) och Lars Isacson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 35 och
2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 68.

Ställningstagande

Kriminalvården har till uppgift att både verkställa straff och minska återfall i brott. De senaste årens straffskärpningar, tillsammans med det faktum att fler döms till fängelse och att brottsligheten förändras har gjort att Kriminalvården ställts inför svåra utmaningar. Överbelagda anstalter är ett stort problem. Bristen på fängelseplatser leder till stora påfrestningar både för de intagna och för personalen och påverkar det återfallsförebyggande arbetet negativt. Platsbrist får aldrig vara en anledning att ge avkall på allmän säkerhet eller vårdkvalitet. Det är av största vikt att det återfallsförebyggande arbetet kan fortsätta att bedrivas och utvecklas. Regeringen måste vidta åtgärder för att snabbt komma till rätta med situationen.

15. Ägandeformer för Kriminalvårdens lokaler, punkt 19 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Kriminalvården hyr sina anstaltslokaler av främst det statliga bolaget Specialfastigheter AB. Hyreskontrakten löper under lång tid och förhandlingar mellan parterna påverkar myndighetens möjlighet att anpassa verksamheten. Kriminalvården har i ett flertal dokument, bl.a. tidigare budgetunderlag,

noterat att den nuvarande relationen med Specialfastigheter AB påverkar myndighetens handlingsutrymme. I flera andra länder är det kriminalvårdsmyndigheten som äger och förfogar över sina egna lokaler. Vi menar att en sådan ordning bör utredas också i Sverige.

16. Begränsning av möjligheten till villkorlig frigivning, punkt 22 (S)

av Ardalan Shekarabi (S), Petter Löberg (S), Anna Wallentheim (S), Sanna Backeskog (S) och Lars Isacson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 39.

Ställningstagande

Brottens allvar ska återspeglas i det utdömda straffet, inte minst när det gäller flerfaldig och upprepad brottslighet. Detta bör inte endast visa sig i straffmätningen utan även vid verkställigheten av fängelsestraffet. Vi anser därför att den som dömts för allvarlig och upprepad brottslighet i vissa fall ska avtjäna hela sitt straff på anstalt och inte beviljas villkorlig frigivning på samma sätt som idag.

17. Konsekvenser vid misskötsamhet, punkt 23 (S)

av Ardalan Shekarabi (S), Petter Löberg (S), Anna Wallentheim (S), Sanna Backeskog (S) och Lars Isacson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 41.

Ställningstagande

Reaktionerna vid misskötsamhet under avtjänande av straff bör skärpas. Den lagändring som trädde i kraft i maj 2021 och som innebär att misskötsamhet i

fler fall kan leda till att den villkorliga frigivningen skjuts upp var ett steg i rätt riktning. Regeringen bör noggrant följa upp hur reglerna kring misskötsamhet tillämpas och även ta fram förslag som leder till att följderna för misskötsamhet blir tillräckligt ingripande.

18. Restriktioner efter avtjänat straff, punkt 24 (S)

av Ardalan Shekarabi (S), Petter Löberg (S), Anna Wallentheim (S), Sanna Backeskog (S) och Lars Isacson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 61.

Ställningstagande

Som en del i arbetet mot mäns våld mot kvinnor vill vi att det ska införas tydligare restriktioner även efter avtjänat straff för män som dömts för våldsbrott mot kvinnor. Regeringen bör återkomma med förslag som tillgodoser detta.

19. Avlyssning och övervakning efter frigivning, punkt 25 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 36.

Ställningstagande

Återfallsrisken för de som har avtjänat ett fängelsestraff är hög. Jag anser att såväl möjligheten att avlyssna eller övervaka en dömd person en viss tid efter frigivning som möjligheten till förbud att vistas i vissa områden bör utredas. Sådana åtgärder skulle sannolikt kunna bidra till att minska risken för återfall i brottslighet. Regeringen bör tillsätta en utredning som belyser dessa frågor och tar fram förslag till ny lagstiftning.

20. Möjlighet för Kriminalvården att besluta om vistelseförbud, punkt 26 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 37.

Ställningstagande

Enligt lagstiftning som trädde i kraft den 1 oktober 2022 har Kriminalvården möjlighet att på eget initiativ pröva om ett fängelsestraff ska verkställas med fotboja och att besluta föreskrifter om förbud för den dömda att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. Detta är ett steg i rätt riktning. Jag anser att möjligheten för Kriminalvården att meddela sådana vistelseförbud bör kunna utvidgas ytterligare.

21. Statistik om intagnas ursprung och nationalitet, punkt 29 (SD)

av Katja Nyberg (SD), Pontus Andersson (SD) och Mats Arkhem (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 9.

Ställningstagande

I Sverige är cirka en tredjedel av landets intagna i anstalt utländska medborgare. Om invandrade personer som fått svenskt medborgarskap också skulle inkluderas skulle andelen intagna med utländsk bakgrund givetvis vara ännu högre. I dag är Kriminalvården förbjuden i lag att registrera de intagnas ursprungliga nationalitet eller om de har invandrarbakgrund. Det går med andra ord inte att undersöka om intagna svenska medborgare har invandrat till Sverige. På grund av dagens höga invandring är den gruppen alltmer

heterogen. Vi anser att detta begränsar förståelsen för utvecklingen i samhället. Vi vill därför att regeringen ska ge Kriminalvården i uppdrag att föra statistik över invandrabakgrund hos de intagna.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2022/23

2022/23:77 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att dömda brottslingar bör kunna avtjäna sitt fängelsestraff i aktuellt hemland och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:553 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kriminalisera rymningar och avvikningar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning i syfte att göra samhällstjänst till regel för samtliga fängelsedömda och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återkomma med förslag till åtgärder mot dem som döms till fängelse men vägrar utföra samhällstjänst, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ingen fånge ska frigges innan eventuella skulder är betalda och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:588 av Marléne Lund Kopparklint (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för att utreda effekten av farmakologisk behandling för personer som har begått sexualbrott och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:600 av Marléne Lund Kopparklint (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge direktiv om att metoder och behandlingar som Kriminalvården använder sig av ska vara evidensbaserade och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge direktiv om att Kriminalvården ska använda sig av behandlingsmetoder mot pedofili som man vet har vetenskapligt bevisad effekt och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att komplettera Kriminalvårdens regleringsbrev och tillkännager detta för regeringen.

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en nationell strategi för hur dömda pedofiler ska ta del av evidensbaserade behandlingsmetoder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att utreda den norska påföljden ”förvaring” och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:779 av Johan Hultberg och Ann-Sofie Alm (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att etablera en ny kriminalvårdsanstalt i Åmål och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda tiden från att en dom fått laga kraft till dess att straffet börjar avtjänas och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra Kriminalvårdens arbete kring utslussning och ansvar för att förebygga återfall i brott samt samverkan mellan kriminalvård och socialtjänst vid utslussning efter frihetsberövande påföljd och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om intagnas möjlighet till andlig vård och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka antalet anstaltsplatser och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att avlyssna eller övervaka en dömd kriminell en viss tid även efter frigivning och att ålägga denne att inte vistas i vissa områden och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Kriminalvårdens möjlighet att meddela vistelseförbud inom ett visst område för den dömda och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användning av gps vid fängstransporter och permissioner av frihetsberövade och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det brottsförebyggande arbetet och forskningen om vård och behandling av personer som dömts för sexualbrott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:883 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C):

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Kriminalvården ett tydligare uppdrag att prioritera våldsbrott samt

brottsoffrets trygghet när de tar in dömda för att påbörja fängelsestraff och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:955 av Richard Jomshof m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ägandeformer för Kriminalvårdens lokaler och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppskov av verkställighet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utebliven inställelse vid verkställighet av fängelsestraff och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om oövervakade besök på anstalter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökad verksamhet med narkotikahundar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rökförbud på anstalter och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraövervakning i celler och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad statistik inom Kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1108 av Magnus Jacobsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta Åmåls kommun vara en av platserna för etablering av en ny kriminalvårdsanstalt och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1217 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V):

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att en dom om köp av sexuell tjänst kan innehålla villkor om obligatorisk undervisning för den dömda om sexhandels och prostitutionens orsaker och konsekvenser och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1437 av Monica Haider och Tomas Eneroth (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om återfallsförebyggande arbete för att skydda tredje person och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C):

70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Kriminalvården ett tydligare uppdrag avseende att prioritera våldsbrott

samt brottsoffrets trygghet när de tar in dömda för att påbörja fängelsestraff, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avhopparverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som döms för allvarlig och upprepad brottslighet i vissa fall ska avtjäna hela straffet på anstalt och inte beviljas villkorlig frigivning på samma sätt som i dag, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta reaktioner vid misskötsamhet när straffet avtjänas och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tydligare restriktioner även efter avtjänat straff och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.